

Arkeologisk registreringsrapport

Aursjøenprosjektet 2006

**Aursjømagasinet; Aursjøen, Grynningen og Gautsjøen,
Dalsida Statsalmenning gnr 156/bnr 1,
Lesja kommune, Oppland fylke**

Hilde Rigmor Amundsen, Anne Engesveen & Espen Finstad

OPPLAND
fylkeskommune

Lillehammer 2007

Arkeologisk registreringsrapport Aursjøenprosjektet 2006
Aursjømagasinet; Aursjøen, Grynningen og Gautsjøen, Dalsida Statsallmenning
gnr 156/bnr 1, Lesja kommune, Oppland fylke.

Kulturhistorisk rapport 2007 – 2, Oppland fylkeskommune, Lillehammer 2007
ISSN: 1500-5399

Forfattere: Hilde Rigmor Amundsen, Anne Engesveen & Espen Finstad

Utgitt av: Oppland fylkeskommune, Fagenhet for kulturvern, Lillehammer 2007

Layout og teknisk redigering: Ole-Mathias Bergesveen

Trykt hos: Oppland fylkeskommune

Innbinding: Lillehammer Lyskopi.

Forsidefoto:

Oversikt over reguleringssonen med Gautsjøen, Grynningen og gamle Aursjøen. Foto fra fly 11.06.2006. Fotograf: Per Jordhøy, Norsk institutt for naturforskning (NINA), Trondheim.

Baksidebilde: Samling ved ett av de samiske ildstedene. Fra venstre: Lisa Dunfjeld-Aagård, Bjørn Berg, Anne Engesveen, Hilde Rigmor Amundsen, Espen Finstad og Jostein Bergstøl.

Foto: Irene Sandodden Skauen, Oppland fylkeskommune

Forord

Aursjøenprosjektet 2006 angår arkeologiske undersøkelser ved Aursjømagasinet, i Nesset og Lesja kommuner, Møre og Romsdal og Oppland fylker utført feltsesongen 2006. Prosjektet har en varighet fra 01.03.2006 til 01.03.2007; 1 år. I tiden etter dette har Espen Finstad i Oppland fylkeskommune arbeidet med slutføring av rapporter. Det er et samarbeidsprosjekt hvor Oppland fylkeskommune (OFK) utgjør prosjektledelsen med følgende øvrige parter i kulturminneforvaltningen som prosjekteiere; Møre og Romsdal fylke (MFK), Kulturhistorisk museum (KHM), NTNU – Vitenskapsmuseet i Trondheim (NTNU) og Norsk Sjøfartsmuseum (NSM). Prosjektet er organisert ved en egen prosjektgruppe hvor Lesja kommune (LK) inngår i tillegg til prosjekteierne. Riksantikvaren (RA) har observatørstatus i prosjektet. Etter funn av en samisk lokalitet ble også Sametinget, avdeling Snåsa (ST) involvert.

Feltarbeidet hadde en samlet varighet på 14 uker; fra 29.05. til 01.09.2006. Både fagpersonell og lokalt, frivillig personell har deltatt i felt. En stor del av magasinområdet er registrert og utvalgte objekter/områder er nærmere undersøkt ved utgravninger. Det er også utført arkeologiske undersøkelser ved dykking under vann. Feltarbeidet har gitt gode resultater og har til fulle bekreftet de antagelsene en hadde på forhånd om at området har utgjort en sentral plass i Dovrefjell gjennom store deler av kulturhistorien.

Denne rapporten er en av flere delrapporter i *Aursjøenprosjektet* og omhandler de arkeologiske feltregistreringene i magasinområdet som ligger i Lesja kommune, Oppland fylke. Det utvalgte registreringsområdet strekker fra osen mellom gamle Aursjøen og Grynningen i nordvest til sørenden av Gautsjøen i sørøst. Feltarbeidet her hadde en varighet på 11 uker; fra 19.06. til 01.09.2006. Det er gjort funn av mange kulturminnetyper og avdekket spesielle kulturmiljøer med stor variasjon og tidsdybde. Materialet og den nye kunnskapen utgjør et godt utgangspunkt for videre forskning og formidling. Denne rapporten redegjør for prosjektets bakgrunn, rapportens formål og innhold, innføring av felldata i kulturminnedatabasen *Askeladden*, henholdsvis organisatoriske/administrative og faglige forhold/resultater ved feltarbeidet, kort presentasjon av de ulike kulturminnetypene, kildekritiske forhold, søk etter tidligere kjente kulturminner i magasinområdet, kulturminner og kulturmiljøer for videre undersøkelser, det videre arbeidet med tilstandsanalyse, miljøoppfølgingsprogram og FoU, samt litteraturliste og oversikt over vedlegg.

Mange kan takkes for at registreringsarbeidet gikk så greit og ble så spennende. Det rettes en stor takk til KHM som faglig samarbeidspart, til LK ved miljøvernleder Rolf Sørungård for en meget god tilrettelegging av logistikken, til alle personer fra Lesja og omegn som deltok som frivillige i registreringene, til alle som i løpet av feltsesongen innleverte egne funn av oldsaker fra området, til Statnett for lån av Statnetthytta, til Lesja fjellstyre for lån av øvrige hytter og båter samt velvillig bistand ved tilrettelegging av arrangementer, til Johan Lyftingsmo, Lesja for utlån av båtmotor, til Per Jordhøy og Runar Hole v. Norsk institutt for naturforskning (NINA) for entusiastisk kunnskapsutveksling om fangstgropanleggene. I tillegg rettes en takk til andre institusjoner og personer som bidro med arbeidskraft, diverse utstyr, tilrettelegging og servering i tilknytning til både selve feltarbeidet og formidlingsarrangementene. Det rettes også en stor takk til de mange økonomiske bidragsyterne som har gjort prosjektet mulig å gjennomføre. Disse vil bli nærmere presentert i prosjektets sluttrapport.

Bakerst i rapporten er det en rekke vedlegg, blant annet kart og flybilder som viser hvor de ulike kulturminnene ligger lokalisert.

Lillehammer, 04.06.2007

Espen Finstad/Hilde Rigmor Amundsen/Anne Engesveen
Fagenhet for kulturvern, Oppland fylkeskommune

Sammendrag

Aursjøenprosjektet 2006 angår arkeologiske undersøkelser ved Aursjømagasinet, i Nesset og Lesja kommuner, Møre og Romsdal og Oppland fylker utført feltsesongen 2006. Prosjektet har en varighet fra 01.03.2006 til 01.03.2007; 1 år. Både i tiden før og etter prosjektfasen på 1 år, har Espen Finstad i Oppland fylkeskommune hatt arbeid knyttet til prosjektet (initiering/møter/avslutning på rapporter/formidling/FoU/osv.) Denne rapporten er en av flere delrapporter i prosjektet og omhandler de arkeologiske feltregistreringene i magasinområdet som ligger i Lesja kommune, Oppland fylke. Det utvalgte registreringsområdet på Opplandssiden strekker fra osen mellom gamle Aursjøen og Grynningen i nordvest til sørenden av Gautsjøen i sørøst. Feltarbeidet her hadde en varighet på 11 uker; fra 19.06. til 01.09.2006. Både fagpersonell og lokalt, frivillig personell har deltatt i felt. I alt 239 lokaliteter er registrert innenfor dette området. Det er gjort funn av mange kulturminnetyper og avdekket spesielle kulturmiljøer med stor variasjon og tidsdybde. De eldste sikre funnene dateres tilbake til mellommesolitikum, med en funnøkning fra senmesolitikum. Videre er det dokumentert bosetnings- og aktivitetsspor gjennom neolitikum og bronsealder, jernalder og middelalder, samt historisk tid med seterbruk, fangst og fiske til og med anleggsperioden for vassdragsreguleringen i 1940- og 50-åra. Parallelt med registreringene ble det utført utgravninger av utvalgte kulturminner ved KHM. De arkeologiske undersøkelsene har gitt gode resultater og har til fulle bekreftet de antagelsene en hadde på forhånd om at området har utgjort en sentral plass i Dovrefjell gjennom store deler av kulturhistorien. En har fått svar på – eller nærmet seg svar på – flere av de faglige problemstillingene som på forhånd var skissert. Materialet og den nye kunnskapen er et godt utgangspunkt for videre forskning og formidling. Denne rapporten redegjør for prosjektets bakgrunn, rapportens formål og innhold, innføring av feltdata i kulturminnedatabasen *Askeladden*, henholdsvis organisatoriske/administrative og faglige forhold/resultater ved feltarbeidet, kort presentasjon av de ulike kulturminnetypene, kildekritiske forhold, søk etter tidligere kjente kulturminner i magasinområdet, kulturminner og kulturmiljøer for videre undersøkelser, det videre arbeidet med tilstandsanalyse, miljøoppfølgingsprogram og FoU, samt litteraturliste og oversikt over vedlegg.

Bakerst i rapporten er det en rekke vedlegg, blant annet kart og flybilder som viser hvor de ulike kulturminnene ligger lokalisert.

INNHold

1	PROSJEKTETS BAKGRUNN	8
2	RAPPORTENS FORMÅL OG INNHOLD	9
3	KULTURMINNEDATABASEN ASKELADDEN	10
4	FELTARBEIDET – ORGANISATORISKE/ADMINISTRATIVE SIDER	11
4.1	RAMMER OG PREMISSE FOR FELTARBEIDET	11
4.2	ØKONOMI	14
4.3	FORARBEID	14
4.4	TIDSPUNKT I FELT	17
4.5	FAGLIG OG FRIVILLIG FELTPERSONELL	17
4.6	LOGISTIKK	19
4.7	ADMINISTRATIV FORPLEINING	20
4.8	HELSE, MILJØ OG SIKKERHET (HMS)	20
4.9	INFORMASJON OG FORMIDLING	21
4.10	EVALUERING AV PROSJEKTET	22
5	FELTARBEIDET - FAGLIGE FORHOLD OG RESULTATER	23
5.1	REGISTRERINGENE – PRIORITYRTE OMRÅDER	23
5.2	REGISTRERINGENE – METODEVALG	26
5.3	REGISTRERINGENE – DOKUMENTASJONSPROSEDYRER	29
5.4	DIGITAL INNMÅLING I FELT	31
5.5	INNSAMLET OG INNLEVERT ARTEFAKTMATERIALE	33
5.6	NATURVITENSKAPELIG PRØVEMATERIALE/ANALYSER	34
5.7	FØRHØLDET MELLOM REGISTRERINGER OG UTGRAVNINGER	34
5.8	ARKEOLOGISKE UNDERSØKELSER UNDER VANN	35
5.9	FOTO	36
5.10	FLYFOTO	37
6	KULTURMINNETYPENE	38
6.1	LOKALITETER FRA STEINBRUKENDE TID	40
6.2	FUNNSTEDER	49
6.3	TELTRING/MULIG TELTRING	51
6.4	KOKSTEINSKONSENTRASJONER	51
6.5	ILDSTEDER	53
6.6	KOKEGROPER	54
6.7	FANGSTGROPANLEGG	56
6.8	MULIG GRAVRØYS?	60
6.9	RØYS	60
6.10	SØRSAMISK LOKALITET	61
6.11	HUSTUFTER	64
6.12	BÅTNAUST	67
6.13	INNHEGNING, KVE?	69
6.14	MERKESTEINER	71
6.15	STEINREKKE	71
6.16	FELT MED TRE MULIGE KULLGROPER	72
6.17	SETERVOLLENE	72
7	KILDEKRITISKE FORHOLD	81
8	SØK ETTER TIDLIGERE KJENTE KULTURMINNER I MAGASINOMRÅDET	83
9	KULTURMINNER OG KULTURMILJØER FOR VIDERE UNDERSØKELSER	87
10	TILSTANDSANALYSE, MILJØPPFØLGINGSPROGRAM OG FOU	89
11	LITTERATURLISTE	91
12	OVERSIKT OVER VEDLEGG	94

1 Prosjektets bakgrunn

Aursjømagasinet i Lesja, Oppland og Nesset, Møre og Romsdal ble regulert i 1953 (Aurakonsesjonen). Aursjøen er med fullt magasin om lag 25 kilometer langt. Før reguleringen var det tre innsjøer, Gautsjøen i sørøst, Grynningen i midten og Aursjøen i nordvest. Dammen ligger i Nesset kommune i Møre og Romsdal, mens om lag 3/4 av magasinet ligger i Lesja kommune i Oppland. Det var tidligere kjent at det fantes omfattende spor etter kulturminner som var berørt av reguleringen. I 2006 utbedret Statkraft dammen på Aursjøen, etter krav fra NVE. Magasinet var nedtappet under anleggsarbeidene. En følge av dette var lav vannstand med blottlegging av opprinnelige strandsoner i store deler av sommersesongen. På bakgrunn av dette ble det igangsatt et prosjekt med arkeologiske undersøkelser innenfor reguleringssonen. I tillegg ble det utført søk etter kulturminner under vann.

De samlede undersøkelsene, med registrering, utgravning og utredning, er organisert ved et eget prosjekt; *Aursjøenprosjektet 2006* med en varighet fra 01.03.2006 til 01.03.2007 (1 år). Både før og etter selve prosjektperioden har Oppland fylkeskommune jobbet med Aursjøen, blant annet ferdigstilling av ulike rapporter. Det er et samarbeidsprosjekt hvor Oppland fylkeskommune (OFK) utgjør prosjektledelsen med følgende øvrige parter i kulturminneforvaltningen som prosjekteiere; Møre og Romsdal fylke (MFK), Kulturhistorisk museum (KHM), NTNU - Vitenskapsmuseet i Trondheim (NTNU) og Norsk Sjøfartsmuseum (NSM). Prosjektet er organisert ved en egen prosjektgruppe hvor Lesja kommune (LK) inngår i tillegg til prosjekteierne. Riksantikvaren (RA) har observatørstatus i prosjektet. Etter funn av en samisk lokalitet ble også Sametinget (ST), avdeling Snåsa involvert i prosjektet. Prosjektet har ingen direkte kobling til revisjonen av vilkårene for Aursjømagasinet som er under forvaltningsmessig behandling.

Det faglige hovedmålet i *Aursjøenprosjektet 2006* er å søke ny kulturhistorisk kunnskap om landskaps- og ressursbruk, ferdsel og forholdet mellom kyst – innland ved Aursjøen fra steinalderen til nyere tid. Prosjektet vil kunne bidra til å danne et mer helhetlig bilde av områdets kulturhistoriske potensiale, samt tjene som en viktig referanse for kulturminners bevaringstilstand i regulerte vassdrag. En tilstandsanalyse av kulturminner i/ved reguleringssonen, et forslag til miljøoppfølgingsprogram og FoU-utredning inngår i arbeidet. Det er utarbeidet en overordnet *prosjektbeskrivelse*, et *faglig program*, en *feltplan*, en *informasjons- og formidlingsplan* (Amundsen & Finstad 2006a og b, Finstad 2006a og b).

samt en *samarbeidsavtale*. I dokumentene er det redegjort for innhold, mål, rammer, økonomi, faglige forhold m.m.

Fagpersonell fra de involverte institusjonene og lokalt, frivillig personell har deltatt i feltarbeidet, ofte på tvers av institusjonsgrensene. Det er gjort funn av mange kulturminnetyper og avdekket spesielle kulturmiljøer med stor variasjon og tidsdybde. Materialet og den nye kunnskapen er et svært godt utgangspunkt for videre forskning og formidling.

Feltundersøkelsene har resultert i flere feltrapporter, hvorav denne registreringsrapporten utgjør en av delrapportene. En samlet sluttrapport for hele prosjektet og utredninger på miljøovervåking og FoU og er under utarbeidelse (Amundsen & Finstad 2007, Finstad 2007).

2 Rapportens formål og innhold

Som en del av forarbeidet ble ansvaret med hensyn til rapportene fordelt. Delrapporter utarbeides av de institusjonene som har hatt hovedansvaret for henholdsvis registreringer og utgravninger innenfor sine respektive distrikter. Rapportene dekker det samlede feltarbeidet til to fylkeskommuner (OFK, MFK) og to landsdelsmuseer (KHM, NTNU), samt undersøkelsene under vann i regi av NTNU og NSM, se litteraturlisten her og nærmere redegjørelser i sluttrapporten (Amundsen & Finstad 2007).

For den delen av magasinet som ligger i Lesja kommune, Oppland fylke er registreringsrapporten (*denne rapporten*) utarbeidet av OFK. I alt 239 lokaliteter er registrert innenfor et utvalgt registreringsområde som strekker seg fra osen mellom gamle Aursjøen og Grynningen i nordvest til sørenden av Gautsjøen i sørøst. Området dekker i alt fem av på forhånd åtte definerte delområder i magasinområdet; delområde 4, 5, 6, 7 og 8. Det er dette registreringsarbeidet denne rapporten omhandler, mens KHM har utarbeidet utgravningsrapportene for de kulturminnene som ble nærmere undersøkt av museet innenfor det samme området (Bergstøl 2007, Reitan 2006, Åhrberg E. Schaller 2007).

Hovedansvaret for digitale kart og innmålinger i prosjektet har ligget hos OFK, både på Møre- og Opplandssiden. Arkeolog Anne Engesveen (engasjert i OFK) har utført dette arbeidet, i samråd med prosjektledelsen. De vedlagte kartene i denne rapporten er utarbeidet av henne.

3 Kulturminnedatabasen *Askeladden*

En viktig og stor del av etterarbeidet i tilknytning til denne rapporten har bestått i innlasting av de 239 registrerte lokalitetene i kulturminnedatabasen *Askeladden*. Samtlige 239 lokaliteter er gitt egne IDnr. i databasen, med kartfestinger og beskrivelser. En oversikt over IDnr., med korrespondanse til løpenr. i felt (R-nr.), kategori (type kulturminne), hvorvidt det er digitalt kartfestet eller ikke, hvorvidt det er nærmere undersøkt i form av utgravninger, samt eventuelle kommentarer foreligger i en egen tabell i vedlegg 3.

Det understrekes at det er *Askeladden* som er primærkilden for utfyllende og detaljert informasjon om de enkelte kulturminnene, derav kartfesting i UTM-koordinater, mens denne rapporten inneholder en mer overordnet beskrivelse av feltarbeidet og funnene. Til alle de 239 lokalitetene i *Askeladden* hører et enkeltminne, mens enkelte av lokalitetene har flere enkeltminner som underkategorier. Dette siste gjelder i første rekke fangstgropanleggene, samt enkelte områder der flere enkeltobjekter ligger samlet i felt. Det blir for omfattende å legge ved alle disse skjemaene i denne rapporten. En har isteden valgt å kopiere og vedlegge hovedbeskrivelsene til hver av de 239 lokalitetene i et eget dokument, se vedlegg 27. For nærmere opplysninger vises det til *Askeladden* på nettet: <http://askeladden.ra.no/>. Ved å søke på "Aursjøen" i rubrikken "Navn" i søkefeltet på forsiden, kommer samtlige lokaliteter opp. Ved å zoome inn Aursjøen på Norgeskartet i databasen, kommer kulturminnene opp på kartet. Personer utenom kulturminneforvaltningen må søke Riksantikvaren om tilgang til databasen.

Skjemaene i *Askeladden* er tredelte både med hensyn til lokalitet og enkeltminne, med skjema for henholdsvis *standardopplysninger*, *vernestatus* og *tilstand*. Skjemaet for *standardopplysninger* inneholder hovedinformasjonen om det registrerte kulturminnet, med klassifisering, stedfesting, eiendomsopplysninger, geometri (UTM-koordinater), metadata på digital stedfesting, oppretting og ansvar (registrert av og dato), samt utfyllende opplysninger om kilder (litteraturhenvisninger), beskrivelse av kulturminnet, terrengbeskrivelse, orientering, funnreferanse (henvisning til C-nr. og hovedkategorier funn) og historikk. Skjemaet for *vernestatus* inneholder, i tillegg til dato for registreringen, opplysninger om hvorvidt kulturminnet er automatisk fredet eller ikke (dvs. et nyere tids kulturminne). I de tilfelle det er tvil om alder og derved vernestatus er det opplyst om dette under merknader. I skjemaet for *tilstand* følger korte opplysninger om dagens tilstand, årsak til skade og dagens arealbruk, samt registrert av og dato og tilsvarende opplysninger om skade og vannstand som i skjemaet for standardopplysninger.

I rubrikkene for "beskrivelse" og "terrengbeskrivelse" i *standardopplysninger* følger en relativt utfyllende beskrivelse av kulturminnet, inkludert de skader og ødeleggelser som er tilført det og tilgrensende terreng som en følge av vassdragsreguleringen. I rubrikken for "orientering" følger i tillegg til en beskrivelse av kulturminnets geografiske beliggenhet, en redegjørelse for vannstanden ved registreringstidspunktet. Tallene er hentet fra en tabell utarbeidet av Statkraft med vannstandsmålinger ved fangdammen 8 m fra sørenden av gamle Aursjøen 2006, se graf i tabell 2 i avsnitt 4.1. Samme type opplysninger foreligger i skjemaet for *tilstand*.

For de aktuelle kulturminnene som er nærmere undersøkt av KHM, foreligger det korte beskrivelser om tidspunkt og hovedresultater, samt kildehenvisning til utgravningsrapporten i *Askeladden*. Ved en slik koordinering er materialet tilrettelagt på en god måte for videre forvaltning, formidling og forskning.

4 Feltarbeidet – organisatoriske/administrative sider

I dette kapitlet følger en redegjørelse av feltarbeidets organisatoriske og administrative sider, inndelt i flere underavsnitt. Disse forholdene er samlet sett viktige forutsetninger og bakgrunn for prosjektet, derav i forhold til feltarbeidet og de kulturhistoriske resultatene som det redegjøres for i de neste kapitlene.

4.1 Rammer og premisser for feltarbeidet

Dagens Aursjømagasin besto før reguleringen i 1953 av tre innsjøer, med (gamle) Aursjøen som den nordligste, Grynningen i midten og Gautsjøen i sør. Ved reguleringen ble det neddemt 19.800 da eller 19,8 km² tidligere tørt land, som utgjør arealet mellom HRV og naturlig strandlinje. Reguleringssonen mellom HRV og LRV utgjør i tillegg et noe større areal på grunn av mulig senking av Gautsjøen med 7,5 m (fra 851 til 843,5) og gamle Aursjøen med 3,7 m (fra 831 til 827,3), se tabell 1:

	Uregulert normalvannstand (kote)	Høyeste regulerte vannstand (kote)	Laveste regulerte vannstand (kote)	Reguleringshøyde opp/ned (m)
Aursjømagasinet				
Gautsjøen	851,0	856,0	843,5	5,0 / 7,5
Grønningen	837,5	856,0	837,5	18,5 / 0
Aursjø	831,0	856,0	827,3	25,0 / 3,7

Tabell 1. Data fra Statkraft vedr. reguleringen

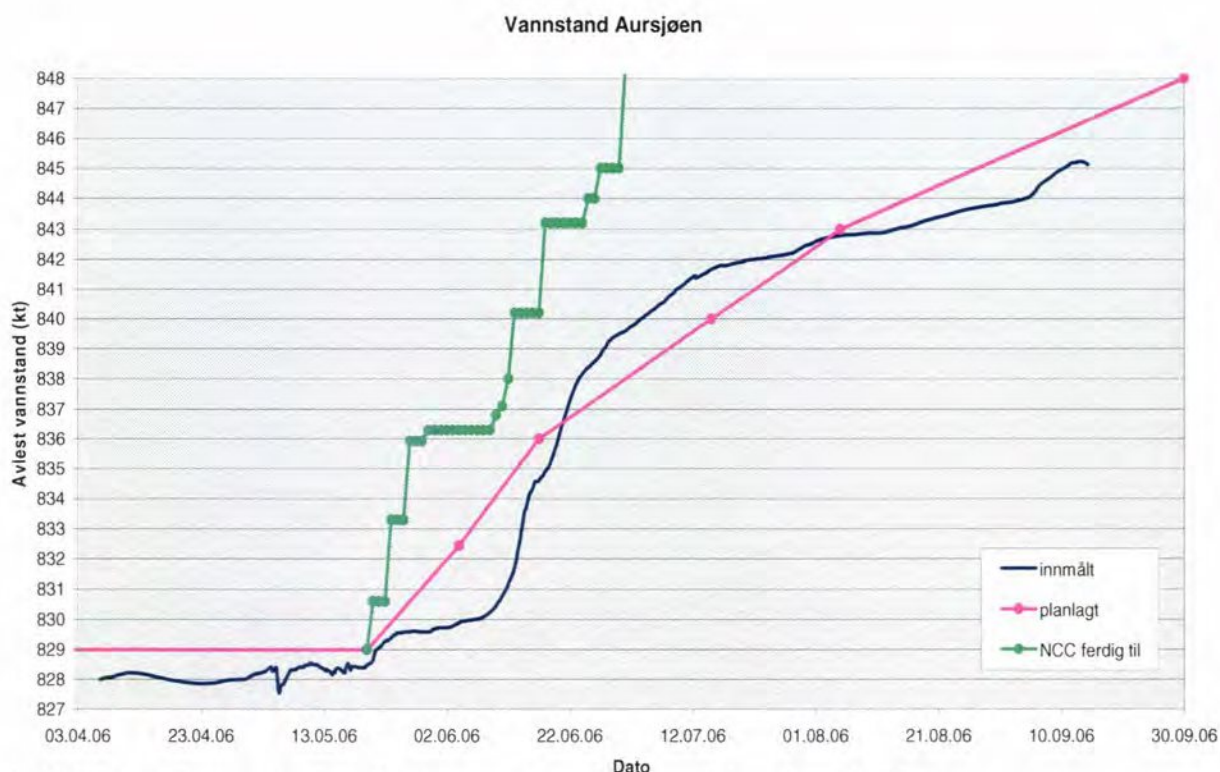
Ressursbehovet for kulturhistoriske undersøkelser i den store reguleringssonen til et nedtappet Aursjømagasin er i realiteten mye større enn det som i praksis er mulig å utføre i løpet av en enkelt feltsesong med de midlene som er stilt til rådighet i prosjektet. Det har derfor ikke vært en intensjon å gjennomføre en ”dekkende” undersøkelse av kulturminner ved Aursjøen feltsesongen 2006. Å utføre en faglig tilfredsstillende undersøkelse her vil i praksis medføre et omfattende feltarbeid over flere sesonger. En sto derfor overfor en situasjon hvor en visste at en måtte prioritere med tanke på hvilke områder en skulle registrere innenfor og hvor grundig en skulle søke innenfor disse (i forhold til metodevalg), hvilke tema og kulturminnetyper som skulle prioriteres for nærmere arkeologiske undersøkelser med mer. I tillegg kom praktiske forhold med tanke på vannstanden til enhver tid, tilgjengeligheten til ulike deler av vassdraget, graden av tildekking (overlagring) og bevaringstilstand til kulturminnene i de ulike delene av reguleringssonen etc..

En spesiell utfordring angår det forhold at både registreringer og utgravninger ble utført parallelt den ene feltsesongen i 2006. I tillegg ble det utført arkeologiske undersøkelser under vann, dog i mer begrenset grad enn på land, og organisert som et eget delprosjekt. Tidspresset i forhold til vannstanden var hovedårsaken til at registreringer og utgravninger ble utført parallelt. En annen årsak, som også har sammenheng med dette, er at det kun var avsatt en enkelt feltsesong til arkeologiske undersøkelser langs Aursjømagasinet grunnet den spesielt gunstige situasjonen med lav vannstand som en følge av utbedringen av damanlegget. Undersøkelsene er definert som sikring, og er utført i henhold til §§ 11 a og b i Lov om kulturminner. Prosjektet er heller ikke et vanlig forvaltningsprosjekt, men er initiert av kulturminneforvaltningen selv.

I løpet av feltsesongen steg vannstanden i store deler av reguleringssonen og tildekket kulturminnene igjen etter hvert som reparasjonene av damanlegget skred fram og magasinet

ble tappet opp. Ved nordenden av gamle Aursjøen ved selve dammen på Møresiden var vannstandsutviklingen hele tiden et spenningsmoment under feltarbeidet, som varte fra uke 22 til uke 24 i dette området. Jamfør Statkraft sine målinger av vannstandsutviklingen var vannstanden på 829,60 m.o.h. ved feltstart den 29.05.06. Innsjøen var med andre ord tappet ned under uregulert normalvannstand som for gamle Aursjøen er 831,0 m.o.h., se overstående tabell 1. Ved feltstart her var forholdene derfor særs gunstige i og med at både de gamle strendene og et lite belte av den gamle sjøbunnen var blottlagt. Den 11.06.06 var vannstanden steget til uregulert normalvannstand på 831,0 m.o.h. Fra dette tidspunktet fortsatte vannet å stige jevnt utover i uke 24 til det var nådd 834,58 m.o.h. (kveldstid) den siste feltdagen 16.06.06. Se graf over vannstandsutviklingen i tabell 2. Tallene viser at det først var under den siste feltuka på Møresiden at vannet steg over de opprinnelige strandsonene. I felt var dette høyst merkbart og medførte diverse problemer for de arkeologiske undersøkelsene her (se rapportene Callanan & Svendsen 2006, Lie R. Orten 2007, Sandodden I. Skauen 2007).

Langs Grynningen og Gautsjøen på Opplandsiden var det generelt bedre tid til rådighet. Det store arealet her gjorde også at det var enklere å planlegge i forhold til hvilke delområder som skulle undersøkes til enhver tid. Mens vannstanden i Grynningen steg i løpet av sommeren, slik at flere kulturminner her til sist sto helt eller delvis under vann i likhet med i gamle Aursjøen (se for eksempel avsnitt 6.11.), var vannstanden i Gautsjøen stabilt lav gjennom hele feltsesongen.

Tabell 2. Data fra Statkraft vedr. vannstandsutviklingen i Aursjøen 2006.

4.2 Økonomi

Aursjøenprosjektet 2006 har et totalbudsjett, som utgjør summen av delbudsjettene som de enkelte institusjonene forvalter. De enkelte parter har utarbeidet egne budsjetter for sin andel av feltundersøkelsene, og hver enkelt institusjon har ansvar for egen økonomi. OFK sitt budsjett angår ikke bare selve feltundersøkelsene innenfor fylkesgrensa, men også midler i tilknytning til ledelsen av prosjektet. Det vises til prosjektets sluttrapport (Amundsen & Finstad 2007) for nærmere redegjørelse av disse forholdene. Budsjett og regnskap utelates i denne rapporten.

4.3 Forarbeid

Forarbeidet til feltsesongen er nedfelt i prosjektets *feltplan* (Amundsen & Finstad 2006b). Prosjekteierne og LK bidro aktivt i den konkrete planleggingen av feltsesongen med hensyn til tidspunkter, omfang, logistikk og faglige intensjoner i samråd med prosjektledelsen i OFK. I tillegg har de enkelte institusjonene hatt intern planlegging. Dette gjelder også OFK, som har planlagt feltregistreringene som denne rapporten omhandler. Hovedandelen av forarbeidet her er utført av prosjektansvarlig Espen Finstad og prosjektleder Hilde Rigmor Amundsen. Amundsen har i praksis også fungert som feltleder for registreringene på Opplandssiden.

Arkeolog Anne Engesveen har hatt hovedansvaret for utarbeidelse av digitale kart og tilrettelegging av innmålingsutstyr, samt opplæring i bruken av dette i felt. I tillegg har arkeologene Irene Skauen Sandodden og Ragnar Bjørnstad bidratt inn i planleggingen.

Utarbeidelsen av et *faglig program* var også en viktig del av forarbeidet, utarbeidet i samarbeid med de øvrige prosjekteierne (Amundsen & Finstad 2006a). I alt 13 faglige problemstillinger er nedfelt og omhandlet i dette programmet. Problemstillingene er utledet av prosjektets hovedmål og spenner tidsmessig fra tidligmesolitikum til middelalder (til dels også nyere tid) og omfatter flere ulike kulturminnetyper og kulturhistoriske forhold og spørsmål. I tillegg har utarbeidelse av *prosjektbeskrivelse, informasjons- og formidlingsplan* og *samarbeidsavtalen* inngått i forarbeidet (Finstad 2006 a og b).

En sentral del av forarbeidet besto i å skaffe til veie en oversikt over tidligere arkeologiske undersøkelser, registreringer av faste kulturminner og løsfunn av oldsaker i prosjektområdet, inkludert kartfesting (kun mulig å kartfeste gamle funn omtrentlig i flere tilfeller). Det har vært en gjennomgang av arkivmateriale for Nesset og Lesja kommuner (top.ark.), *Askeladden*, tilvekstkataloger ved KHM (det foreligger ikke materiale i Trondheim), relevant kartmateriale, rapporter og faglitteratur. Det er også innhentet lokal informasjon om kulturminner i området. Samlet sett utgjør dette en god del materiale, som ikke tidligere er sammenfattet og systematisert. Materialet er særskilt presentert og drøftet i *faglig program* (Amundsen & Finstad 2006a).

Som en del av forarbeidet er det utarbeidet to oversiktskart over prosjektområdet som viser innsjøene med kjente kulturminner. Det ene oversiktskartet er basert på et eldre kart (M:1:100 000) over området og viser følgelig landskapet fra før reguleringen, hvor kulturminnene ligger i opprinnelig leie relatert til de naturlige strandsonene. Det andre oversiktskartet viser dagens magasinområde med hevet vannstand/fullt magasin, og gir en god illustrasjon på hvordan de samme kulturminnene nå til dels ligger under regulert vannstand (dvs. under vann) og til dels ved "nye" eller kunstige strandsoner som er dannet som en følge av reguleringen. Disse kartene følger vedlagt, vedlegg 6, 7 og 8. Digitale kart ble lastet inn i en feltdatasamler (PDA) som var i bruk under feltarbeidet, kfr. avsnitt 5.4.

I tillegg inngikk planlegging av tidspunkt for deltagelse i feltarbeidet for OFK sine arkeologer. Det ble i praksis endret noe på disse tidspunktene, men dette medførte ikke noe stort problem.

Frivillig personell fra Lesja deltok i store deler av feltarbeidet og det var også forberedelser i tilknytning til dette. Et orienteringsmøte om prosjektet er avholdt i Lesja kommunehus den 20.03.06, ved prosjektledelsen i OFK. Den 21.03.06 foretok disse en befaring langs hele Aursjøen på scooter, inkludert besøk til damanlegget i nord. Et eget feltkurs i arkeologi for frivillig, lokalt personell, hovedsakelig fra Lesja, er avholdt i Lesja kommunehus den 25 - 26.04.06 ved Amundsen. Se også nærmere omtale av feltpersonale i avsnitt 4.5.

Foto nr.1: Anlegget på dammen i full sving, foto tatt 21.03.06. Foto: Espen Finstad, OFK.

Avklaring av grunneierforhold og søknad om tillatelse til de arkeologiske feltundersøkelsene ble avklart for hele prosjektet av OFK, i brev til henholdsvis Statskog og Statkraft av 27.04.06. I tillegg ble tilgangen til veien fra Sunndalsøra og inn til nordenden av Aursjøen avklart i forhold til viltbiotopområde og Statkraft sin anleggsvirksomhet.

4.4 Tidspunkt i felt

De tre første feltukene i prosjektet ble utført ved nordenden av gamle Aursjøen på Møresiden fra uke 22 t.o.m. uke 24: 29.05. – 16.06.06.

Tidspunktet for feltarbeidet på Opplandsiden var fra uke 25 t.o.m. uke 35: 19.06. – 01.09.06. I alt 11 feltuker. Denne rapporten omhandler primært registreringene i denne delen av magasinet.

4.5 Faglig og frivillig feltpersonell

Både fagpersonell og frivillig personell har deltatt i feltarbeidet i Aursjømagasinet. Bruk av frivillige var en viktig intensjon i prosjektet, spesielt i forhold til informasjons- og formidlingsdelen. Det frivillige mannskapet var samtidig et vesentlig tilskudd på personalsiden, noe det var behov for i et prosjekt med knappe ressurser og stramme tidsrammer.

Fagpersonalet i prosjektet samlet sett besto av fast ansatte og engasjerte arkeologer fra de fem institusjonene i prosjektet; MFK, OFK, KHM, NTNU og NSM. Prosjektleder ved OFK var i felt hele sesongen. I tillegg deltok noen arkeologistudenter, som var engasjert ved henholdsvis NTNU og KHM. To arkeologistudenter deltok på utgravningene av den sørsamiske bosetningen ved Grynningen, se avsnitt 6.10. Disse var engasjert gjennom OFK (omsøkte midler fra ST). En arkeolog fra ST deltok i tillegg her i 1,5 uker. Til sammen har i alt 30 arkeologer/-studenter vært involvert i feltarbeidet. For en nærmere oversikt over navn, institusjonstilknytning og tidspunkt vises til tabellen i vedlegg 1.

Faglig personale i OFK har brukt i alt 30 ukeverk i felt, av totalt 71,5 faglige ukeverk i prosjektet samlet sett (samlet tabell foreligger i sluttrapporten). Som nevnt deltok prosjektleder Hilde Rigmor Amundsen (engasjert) alle de 14 feltukene, både på Møre- og Opplandssiden, og med hovedansvaret for registreringene på Opplandssiden. I tillegg deltok

følgende arkeologer fra OFK i deler av feltarbeidet; prosjektansvarlig Espen Finstad (fast ansatt), Anne Engesveen (engasjert), Irene Skauen Sandodden (fast ansatt), Ragnar Bjørnstad (fast ansatt) og Henriette Aasen (engasjert). De to arkeologistudentene som deltok på utgravningene av overnevnte sørsamisk bosetning og som var engasjert gjennom OFK, var Line Grindkåsa og Runar Hole. Deltagerliste med oversikt over fagpersonalet foreligger som nevnt i vedlegg 1.

Frivillig personale på Opplandssiden utgjør i alt 21,1 ukeverk i felt, av totalt 31,2 frivillige ukeverk i prosjektet samlet sett (samlet tabell foreligger i sluttrapporten). Gruppen besto i hovedsak av lokalbefolkningen i Lesja og omegn, hvorav noen er medlemmer i Lesja historielag. Det var en stor gruppe, med over 30 personer som i forkant var påmeldt ved en egen liste som ble utarbeidet av LK. De fleste hadde deltatt på nevnte feltkurs i arkeologi i regi av prosjektet. Flesteparten hadde lokal tilknytning og hadde i flere tilfeller en god kjennskap til prosjektområdet. Enkelte kjente også til flere kulturminner innenfor reguleringssonen, spesielt langs de søndre delene av Gautsjøen. Nesten alle de påmeldte deltok i felt noen dager hver, mens det var enkelte det ikke passet for likevel. Også noen etteranmeldte personer deltok. Arbeidsgiveransvar og gruppeforsikring for de frivillige fra Lesja var opprettet av LK. Fordeling av dette personalet under hele sesongen ble utført av Rolf Sørungård i LK i samråd med prosjektleder. I tillegg deltok noe frivillig personell fra/i regi av OFK. Dette besto av personell fra fylkeskommunen og Dovrefjellrådet. Både opplæring av de frivillige og det faglige nivået ble sikret ved at de ble fordelt som assistenter til feltlagene med arkeologer. Med unntak av en feltuke (uke 32) var alltid fra to til fire frivillige med på registreringene. Andre deltok på KHM sine utgravninger, som foregikk parallelt. Det vises til vedlegg 2 for en detaljert oversikt over den frivillige innsatsen fra Lesja, med navn og tidspunkt for deltagelse.

Parallelt med Aursjøenprosjektet sitt feltarbeid har NINA ved Per Jordhøy, Runar Hole og Endre Hage foretatt kartlegging av fangstgropssystemer både i selve reguleringssonen og i terrenget overfor denne. Det var dialog med utveksling av materiale underveis. Jordhøy og Hole bidro videre med verdifull bistand i å påvise lokaliteter fra steinbrukende tid i reguleringssonen. Hole (arkeologistudent ved NTNU) deltok som nevnt også som feltassistent i utgravningen av den sørsamiske bosetningen.

4.6 Logistikk

LK hadde hovedansvaret for logistikken i tilknytning til undersøkelsene på Opplandssiden. Rolf Sørungård sto for både planlegging og praktisk gjennomføring i felt. Dette gjaldt ansvar for overnatting, transport av proviant, drivstoff og til dels personell, båter/båtmotorer, aggregater og diverse annet materiell. Dette medførte mye bilkjøring t/r bygda og felt i løpet av den lange feltsesongen. Dette gjaldt særlig i en periode med mye feltmannskap i juli, da middagsmat ble fraktet til Statnetthytta hver ettermiddag. Kommunen påtok seg i tillegg mye praktisk ansvar i tilknytning til flere av de faglige formidlingsarrangementene i løpet av feltsesongen, se avsnitt 4.9.

Feltpersonalet bodde på Statnett sin hytte mellom Grynningen og Gautsjøen. I tillegg ble Lesja fjellstyre sin hytte i Grynninglia benyttet til noe overnatting. Lesja fjellstyre sin hytte ved Gåsbu var også til disposisjon, men denne var det ikke behov for. På Statnetthytta var det ikke innlagt vann, men derimot solcellepanel, gasskomfyr/kjøleskap og et aggregat som LK stilte til disposisjon. Kommunen sørget for gass og bensin, samt diverse annet småutstyr til hytta.

Hyttene var primært stilt til disposisjon for de tilreisende arkeologene. Lokale frivillige hadde i stor grad egne overnattingsmuligheter i området, eller de kjørte bil t/r bygda og felt (kjøregodtgjørelse ble dekket). Det var kun i begrenset grad behov for overnatting i prosjektets hytter blant de frivillige, som da benyttet hytta i Grynninglia.

Lesja fjellstyre stilte båter til disposisjon for prosjektet. En båtmotor ble utlånt av Johan Lyftingsmo, Lesja.

Flere andre institusjoner og personer stilte arbeidskraft og diverse utstyr til disposisjon for prosjektet, samt bidro med tilrettelegging og servering i tilknytning til både selve feltarbeidet og de ulike formidlingsarrangementene. En egen oversikt over dette foreligger i LK.

I forbindelse med utbedring av Aursjødammen ble det bygd sendermast for mobiltelefon på Torbuhøa. Dette ga mobiltelefondekning for gamle Aursjøen, Grynningen og nordre deler av Gautsjøen, mens hele søndre del av Gautsjøen var helt uten forbindelse. Det var i forkant planlagt å ta i bruk walkie-talkie i dette området, men dette ble likevel ikke ansett som nødvendig da det var forbundet med liten risiko å ferdes i disse relativt åpne og tilgjengelige

områdene med kort avstand til bilvei. Det var heller ikke noe stort praktisk problem å ikke ha mobildekning her.

4.7 Administrativ forpleining

Prosjektet har operert med administrativ forpleining for kost og losji, mens kjøregodtgjørelse har fulgt statlig regulativ. Med hensyn til losji hadde prosjektet som nevnt hytter til fri disposisjon. Organiseringen av innlosjeringen til enhver tid og sted fungerte tilfredsstillende og det var gode boforhold etter forholdene. Det samme gjaldt andre praktiske forhold, se overstående avsnitt.

4.8 Helse, miljø og sikkerhet (HMS)

Med hensyn til HMS i felt, var egne HMS-regler spesifisert i *feltplanen*. Dette gjengis ikke særskilt her (se Amundsen & Finstad 2006b). I praksis ble ikke alle HMS-reglene fulgt i felt til enhver tid. Det var også vanskelig å følge opp for prosjektleder, som var hovedansvarlig for HMS. Informasjonen kunne dessuten vært bedre i forkant av feltarbeidet, for eksempel i form av felles møter om temaet. Det var kanskje ikke tilstrekkelig at det sto listet opp i *feltplanen*.

Av avvik fra reglene var ikke alle feltlagene utstyrt med sikkerhetsutstyr som kart, kompass (evt. GPS), førstehjelpskrin, mobiltelefon og liste med mobiltelefonnummer over alle feltdeltagerne til enhver tid. Spesielt gjaldt dette førstehjelpskrin og liste med mobiltelefonnummer. Det var også i praksis lite kontroll fra prosjektleders side i forhold til dette.

Mens det var en del problemer i tilknytning til båtbruk på Møresiden, spesielt en dag hvor kraftige kastevinder og sandstorm satt inn på ettermiddagen, var det ingen tilsvarende dramatiske hendelser på Opplandssiden. Redningsvester ble alltid brukt ved ferdsel i båt. Prosjektet sørget for innkjøp av tilstrekkelig mange forskriftsmessige vester.

Sett under ett kunne båttyper, motorstørrelser, båtbruk inkl. antall personer i båt og lastning av båtene vært bedre og mer forsvarlig. I ettertid skal det derfor fastslås at sikkerheten må strammes inn på dette feltet. Det skal samtidig sies at bruken av båt i hovedsak gikk bra. Blant annet ble det til enhver tid sørget for at personer som var vant til båt, styrte motorene.

Redningsvester ble som nevnt brukt og det ble tatt hensyn til vær - og vindforhold. Nevnte problemer på Møresiden satte derimot fokus på at båtene ikke var bra nok i ekstremvær.

Hovedkonklusjonen er at en må bli mye bedre på å følge HMS-reglement i praksis gjennom en hel feltsesong. I dette spiller både planlegging, tilrettelegging, informasjon og den enkeltes vilje inn. Ressurssituasjonen, tidspress og muligens en oppfattelse av uklare rolle- og ansvarsforhold kan kanskje sies å være hovedårsaker til at HMS i felt ikke ble godt nok fulgt opp i *Aursjøenprosjektet*. Men dette er uansett ikke gode nok grunner. Dette er også problemstillinger som har vært og er aktuelle i andre store arkeologiske prosjekter.

4.9 Informasjon og formidling

Informasjon og formidling har vært viktige og prioriterte felt i prosjektet, både under selve feltarbeidet og i for- og etterkant av dette. Det er som nevnt utarbeidet en egen *informasjons- og formidlingsplan* som redegjør for mål, målgrupper, roller og ansvar, samt aktuelle tiltak (Finstad 2006b). Utført formidling har bestått i informasjon om prosjektet underveis i aviser, radio, TV og på internett. Det har vært en lokal utstilling og flere faglige arrangementer, befaringer og besøk under feltarbeidet. Det er holdt innlegg/foredrag i ulike forum og sammenhenger. Et eget filmprosjekt er tilknyttet prosjektet, med planer om en dokumentasjonsfilm (egen prosjektbeskrivelse foreligger; Finstad 2007). Det er også planer om å utgi en populærvitenskapelig bok og å lage utstillinger med Aursjømaterialet, derav en lokal utstilling på Lesja bygdemuseum.

Formidlingsvirksomheten har vært nyttig og inspirerende også i forhold til selve feltarbeidet, men har samtidig vært noe tids- og ressurskrevende. Den mangfoldige formidlingen er detaljert omtalt i prosjektets sluttrapport og omhandles ikke nærmere her (se Amundsen & Finstad 2007).

Foto nr.2: På vandring blant steinalderboplassene ved sørenden av Gautsjøen, fra åpen dag 22.07.06. Foto: Espen Finstad, OFK.

4.10 Evaluering av prosjektet

Aursjøenprosjektet 2006 er et stort og spesielt prosjekt både faglig og organisasjonsmessig. Flere institusjoner har vært involvert. Dette har bydd på flere utfordringer på ulike nivåer både før, under og i ettertid av feltarbeidet. Den store faglige utfordringen har vært det forhold at registreringer og utgravninger har foregått parallelt, se avsnitt 5.7. Undersøkelser under vann var også en parallell prosess tidlig i feltsesongen. De parallelle prosessene – eller nivåene – bør evalueres nærmere, mellom annet i forhold til metodevalg og innsamling av materiale i de ulike fasene, valg av objekter for videre undersøkelser, kommunikasjon og kunnskapsutveksling underveis etc.. Dette er spesielt viktig fordi tilsvarende parallelle feltarbeid kan bli aktuelt ved framtidige undersøkelser i andre regulerte vassdrag. Det er enighet i prosjektgruppen om at prosjektet skal evalueres internt. En nærmere omtale av dette vil inngå i sluttrapporten og i rapporten om miljøoppfølging og FoU (Amundsen & Finstad 2007, Finstad 2007).

5 Feltarbeidet - faglige forhold og resultater

Dette kapitlet inneholder en redegjørelse av feltarbeidets gang i forhold til faglige prioriteringer av registreringsområder, metodevalg og dokumentasjonsprosedyrer. Det redegjøres videre kort for digital innmåling, innsamlet/innlevert artefaktmateriale, naturvitenskapelig prøvemateriale/analyser, forholdet mellom registreringer og utgravninger, arkeologiske undersøkelser under vann, samt foto og flyfoto.

5.1 Registreringene – prioriterte områder

Prioritering er en viktig og nødvendig del av alle arkeologiske undersøkelser og må ses i sammenheng med faglige mål og problemstillinger. Ikke minst var prioritering viktig i feltarbeidet ved Aursjøen, på grunn av både ressursituasjonen og tidsaspektet.

Det ble foretatt en prioritering av delområder under forarbeidet. De tidligere kjente kulturminnene i området utgjorde et godt utgangspunkt for dette. Det ble samtidig foretatt vurderinger av landskap og landskapsformasjoner - som også disse kulturminnene i hovedsak var lokalisert til. Områder med stort potensiale for flere kulturminnetyper var ved osene/eidene og elvene mellom innsjøene, samt på nes, odder, viker, store flater, elveutløp og - møter, ender av vann etc. De neddemte setervollene ble også ansett som områder med et høyt potensiale for eldre kulturminner og kulturspor.

På grunnlag av overnevnte kriterier ble i alt åtte delområder prioritert i hele Aursjømagasinet, hvorav de aktuelle seterområdene inngår. Mens delområde 1, nordenden av Aursjøen, i sin helhet ligger på Møresiden, ligger de øvrige delområdene på Opplandssiden. Dette er, beskrevet fra nord til sør i magasinområdet:

- Delområde 2. Aurstrupen med Langodden og Kongsvarden (kun søndre del, nordre del på Møresiden).
- Delområde 3. Flittiholmene – Skjellbreia.
- Delområde 4. Osen med elva mellom gamle Aursjøen og Grynningen.
- Delområde 5. Grynninglia.
- Delområde 6. Osen med elva mellom Grynningen og Gautsjøen.
- Delområde 7. Vestsiden av Gautsjøen mellom Lomtjern og Skjærvika.
- Delområde 8. Hele sørenden av Gautsjøen fra Buodden i NV til Vassenden i SØ.

Delområdene er alle relativt vidt definert, noe som blant annet er begrunnet med et generelt stort potensiale langs store deler av de tre opprinnelige innsjøene. Det var også viktig å ikke binde seg opp i for små områder og/eller snevre problemstillinger i forkant i forhold til at en her sto ovenfor et stort og relativt ukjent landskap, som også i ulik grad var omdannet som en følge av vassdragsreguleringen. Både valgene av og innsatsen i disse områdene var åpent for justeringer under feltarbeidets gang, både på grunnlag av faglige og praktiske forhold. Områder som falt utenom de prioriterte områdene, ville undersøkes hvis det ble tid. Se oversiktskart med inndeling av de åtte delområdene i magasinområdet, vedlegg 6.

Det ble da også foretatt enkelte omprioriteringer under feltarbeidets gang. Det ble tatt pragmatiske og ofte nødvendige valg med hensyn til vannstanden, graden av overlaging av sekundært deponert masser i enkelte områder, områder som var generelt vanskelig tilgjengelige etc. Selv om ikke alle områdene ble dekket i sin helhet, ble likevel en meget stor del av reguleringssonen i magasinområdet registrert;

Samlet sett er reguleringssonen langs hele Grynningen og Gautsjøen på Opplandsiden registrert; fra osen mellom gamle Aursjøen og Grynningen i nordvest til sørenden av Gautsjøen i sørøst. Registreringene ble utført trinnvis fra nord til sør. Denne strategien ble valgt av hensyn til hevingen av vannstanden i løpet av sesongen. Nordre deler av reguleringssonen ble som nevnt fylt opp først mens de søndre delene var mer stabile, se avsnitt 4.1. I hovedsak ble registreringene ferdigstilt innenfor et delområde før vi begynte på det neste delområdet sør for dette. Samtidig var det enkelte steder og områder en vendte tilbake til for å gjøre tilleggsregistreringer eller innmålinger, mellom annet etter å ha fått opplysninger om funn fra de frivillige som deltok og/eller andre.

De delområdene som er registrert tilnærmet sammenhengende på Opplandssiden er delområde 5, 6, 7 og 8. Innenfor delområde 4 er kun midtre og søndre del registrert. I tillegg er alt areal mellom delområdene 4 og 5, 5 og 6, 6 og 7 og 7 og 8 registrert. Arealet på østsiden av delområde 7, som ikke var prioritert i forkant, er også registrert.

Områdene som ikke er blitt registrert i det hele tatt er søndre del av delområde 2, hele delområde 3 og nordre del av delområde 4. Dette utgjør midtre og søndre del av gamle Aursjøen. Årsaken til at disse områdene ikke ble dekket var at vannhevingen ble et praktisk problem fra midten av juni og utover, kfr. avsnitt 4.1. I tillegg kom en vanskelig

tilgjengelighet. Det var kun mulig å nå områdene med båt, eller alternativt gå lange strekninger t/r. Kombinasjonen av disse faktorene gjorde at en anså det som for tids- og ressurskrevende å registrere i disse områdene. Dersom vi hadde valgt å gå inn i gamle Aursjøen, ville vi ha brukt mye tid der. Dette ville ha gått utover den tiden som sto til rådighet ved spesielt nordre del av Grynningen, der det var en potensiell fare for at vannstanden kunne øke raskt. I verste fall hadde en ikke fått registrert innenfor dette området, dersom vannet hadde steget her mens en brukte tiden lenger nord. Det ble derfor ansett som mest hensiktsmessig å begynne registreringene direkte ved nordre del av den opprinnelige elva mellom gamle Aursjøen og Grynningen ved feltstart i uke 25.

Prioriteringen av Grynningen og dernest Gautsjøen medførte at hele reguleringssonen langs begge disse innsjøene ble registrert. Reguleringssonen ved disse innsjøene kunne i all hovedsak nås ved relativt kort gange fra bilvei. Viktige årsaker til den gode progresjonen ved disse to søndre innsjøene, gjaldt flere forhold som til sammen ga en gunstig effekt. Den gode tilgjengeligheten er allerede nevnt. Videre var det i utstrakt grad ikke nødvendig å prøvestikke for å påvise lokaliteter, kfr. avsnitt 5.2. og 6.1. Det var godt og tørt vær, det var kontinuitet i fagpersonalet (i praksis ved prosjektleder som ledet registreringene), det var godt oppmøte av frivillige, samt god logistikk både i felt og i forhold til kost/losji.

Det understrekes at det ikke er gått systematisk manngard under registreringene. Isteden valgte vi å prioritere områder og terreng der det erfaringsmessig er et stort potensiale for kulturminner. Dette innebærer at ikke "alt" areal innenfor reguleringssonen til Grynningen og Gautsjøen er blitt helt dekket. Nedre deler av strandsonene er derimot i hovedsak gjennomløst ved overflateregistreringer. Det er kun i mindre grad utført prøvestikking, se nærmere redegjørelse i avsnitt 5.2.

I vedlegg 9 foreligger et oversiktskart som viser samtlige registreringer i Aursjømagasinet, både på Møre- og Opplandsiden, hvor kulturminnene er markert i form av punkter. Mer detaljerte kart over registreringene på Opplandsiden foreligger for delområde 4 i vedlegg 10 og 11, for delområde 5 i vedlegg 12 og 13, for delområde 6 i vedlegg 14 og 15, for delområde 7 i vedlegg 16 og 17 og for delområde 8 i vedlegg 18 - 22. På disse kartene er registrerte kulturminner avmerket med IDnr og R-nr, på henholdsvis et gammelt kartgrunnlag og på flyfoto fra 1949. I tillegg følger to temakart over henholdsvis lokalitetene fra steinbrukende tid og fangstgropanleggene på Opplandsiden, vedlegg 23 og 24.

5.2 Registreringene – metodevalg

Som nevnt i overstående avsnitt ble ikke registreringene utført i form av systematisk manngard. Isteden valgte vi å prioritere terreng og landskap der det erfaringsmessig er et stort potensiale for kulturminner fra forhistorisk tid og middelalder. Tidligere kjente kulturminner var også et viktig utgangspunkt, spesielt i forhold til fangstgroper og funn fra steinbrukende tid. Valg av områder med utgangspunkt i disse kriteriene innebar i praksis at det ikke er utført dekkende registreringer innenfor det samlede arealet i delområdene. Å gjennomføre best mulig dekkende registreringer er vanlig praksis – eller i alle fall en intensjon – ved registreringer av planområder i forvaltningssaker, som da oftest utføres av i fylkeskommunene. I dette tilfelle var det et overordnet mål å registrere mest mulig kulturminner og ikke minst å søke å få en oversikt over og forståelse av de kulturhistoriske forløpene innenfor hele magasinområdet. I og med at reguleringssonen er på nesten 20 km², var det heller ikke praktisk mulig å utføre dekkende registreringer med de ressursene prosjektet hadde til rådighet. I tillegg var som nevnt vannstanden en kritisk faktor.

Som en hovedregel foregikk registreringene i og nær ved de opprinnelige strandsonene, det vil si lengst "nede" i reguleringssonen. Det var i hovedsak gunstige forhold med lav vannstand på de aktuelle registreringstidspunktene innenfor hvert enkelt delområde. Dette gjorde det mulig å nettopp konsentrerte registreringene langs de opprinnelige strandsonene/terreng, dvs. slik landskapet var før reguleringen. Det var derimot stedvis problemer i forhold til vannstanden i etterkant av at et område var blitt registrert, dvs. i forhold til mulighetene for kontrollregistreringer og/eller supplerende undersøkelser (se avsnitt 6.11.).

Noen steder ble det i tillegg søkt lenger opp i terrenget, i hovedsak i områder hvor reguleringssonen var smal. I områder der reguleringssonen var bred, ble det derimot kun unntaksvis registrert høyere opp. Områder høyere opp i reguleringssonen som ble spesielt vektlagt var setervollene Geitavollen, Gåsbua og Sørhella, se også avsnitt 6.17.

Metodisk besto registreringene av overflatesøk etter synlige kulturminner og prøvestikking etter ikke-synlige kulturminner under markoverflaten. I tillegg til å se etter faste kulturminner som fangstgroper, gravminner, hustufter og lignende, gjaldt overflateregistreringen i utstrakt

grad søk etter synlig kokstein og artefakter i de eksponerte/eroderte strandsonene, dvs. der både opprinnelig vegetasjonsdekke og til dels også opprinnelig undergrunn (utvaskings-/anrikningslag) var fjernet/utvasket som følge av vassdragsreguleringen. Prøvestikking ble til en viss grad praktisert i områder med rester etter opprinnelig torvdekke og i områder med overlagrete sekundært deponerte masser i form av jord/slam, grus/sand. Massene ble vannsåldet i 4 mm-såld. Prøvestikking ble spesielt utført med tanke på å avdekke lokaliteter fra steinbrukende tid, men det ble også stukket noe for å bekrefte/avkrefte mulige strukturer av ymse karakter.

Foto nr.3: Prøvestikk i et område med overlagrete sekundære masser over gammel markoverflate. Foto: Espen Finstad, OFK.

Det var i praksis en meget stor forskjell i intensiviteten i prøvestikkingen på Møre- og Opplandsiden. Ved nordenden av gamle Aursjøen i Møre var det med få unntak rester av torvdekke og/eller overlagrete sekundært deponerte masser over kulturminnene. Det var derfor nødvendig med utstrakt prøvestikking her for å påvise lokaliteter, noe som også ga positive resultater. Kun i et meget lite område var det eksponerte steinartefakter i overflaten/grusen (Callanan & Svendsen 2006, Lie R. Orten 2007).

Det var en tilsvarende overlageringsproblematikk langs sørenden av gamle Aursjøen, derav i området ved osen mellom denne innsjøen og Grynningen, der registreringene på Opplandssiden startet, se foto nr.4. Det ble da også praktisert noe prøvestikking her, jfr. foto nr.3.

Foto nr.4: Flate med overlagrete sekundære masser ved osen mellom gamle Aursjøen og Grynningen. Foto: Espen Finstad, OFK.

Lenger sørover, langs Grynningen og Gautsjøen, var forholdene nærmest motsatt. Langs begge disse innsjøene var det store eksponerte/eroderte flater hvor funnene var godt synlige; både gjenstander, avlagsmateriale, kokstein/skjørbrent stein og strukturer i form av koksteinskonsentrasjoner og ildsteder lå direkte i overflaten. På grunn av dette ble det i utstrakt grad praktisert overflatesøk med innsamling av artefakter innenfor de mange eksponerte områdene i reguleringssonen her. Dette var i hovedsak steinartefakter som ble funnet på denne måten, men også enkelte gjenstander og fragmenter i jern. Prøvestikking ble kun unntaksvis utført. Selv om det også her var stedvis rester av torvdekke og overlagrete sekundært deponerte masser, valgte vi å nedprioritere prøvestikking i slike områder av

tidsmessige hensyn. Det var mer hensiktsmessig å få dekket et størst mulig areal med registreringer enn å konsentrere innsatsen til mindre områder. Dette valget gjorde at det var mulig å registrere innenfor reguleringssonen til hele Grynningen og Gautsjøen i løpet av feltsesongen. Prøvestikking innenfor nevnte områder ville garantert ha gitt flere funn av kulturminner, i første rekke i form av lokaliteter fra steinbrukende tid. Undersøkelser av denne karakter vil det isteden være mulig å utføre ved en annen anledning, spesielt ved Gautsjøen der det år om annet er svært lav vannstand deler av sommersesongen.

Andre metoder, som for eksempel bruk av metallsøker, magnetometer, gravemaskin eller uttak til pollenanalyse, ble av tids- og budsjettmessige grunner ikke prioritert. Dette betyr ikke at denne type undersøkelser ikke kunne ha vært relevante, men at det av nevnte grunner måtte utelates i denne sammenheng.

5.3 Registreringene – dokumentasjonsprosedyrer

I forhold til de dokumentasjonsprosedurene som er skissert i *feltplanen*, ble det i praksis fulgt noe enklere prosedyrer i felt (se Amundsen & Finstad 2006b). Hvert enkelt kulturminne ble kort beskrevet i en notatbok. Grunnet både tidspress og et stort areal med svært mange kulturminner samlet sett, derav mange likeartete kulturminnetyper, ble beskrivelsene av de enkelte objektene/lokalitetene relativt enkle og kortfattede. Dette følte ikke alltid faglig tilfredsstillende, men var et nødvendig valg i forhold til nevnte faktorer. Det kan også nevnes at oppfølgingen av de frivillige i felt ofte tok tid og oppmerksomhet i forhold til spesielt dokumentasjonen, noe som må regnes som en vanskelig faktor ved bruk av ufaglært arbeidskraft (se også kapittel 7).

Samtlige kulturminner/-områder ble nummerert innenfor de enkelte delområdene, etter et i forkant fastsatt nummersystem. Det enkelte delområde var gitt 200 løpenummer (R-nr.) hver (se tabellen, vedlegg 3). Tidligere kjente og/eller registrerte kulturminner ble gitt nye nummer etter denne serien. Eventuelle eldre navneangivelser ble angitt i beskrivelsen, sammen med en kommentar om at kulturminnet var kjent/registrert tidligere, når og i hvilken anledning. De kulturminnene som ble registrert utenom de definerte delområdene (se avsnitt 5.1.), ble gitt løpenummer i relasjon til etablert nummerrekke til det nærmeste delområdet.

En merkestikke (trepåle) med registreringens løpenummer ble satt ned ved hvert enkelt kulturminne. I noen tilfeller ble det isteden brukt et kulturminnebånd (plast). Stikkene ble merket med *Aursjø-06*, dernest med *nummer på delområdet* det lå innenfor, dernest *forkortelse for fylke* og til sist *rune-R med løpenummer*. Et eksempel: *Aursjø-06/4/OFK/R-616*. Markeringene hadde først og fremst sin funksjon eller hensikt under selve feltarbeidet, slik at vi lett kunne gjenfinne allerede registrerte kulturminner. Verken trepålene eller plastbåndene har noe særlig varighet utover feltsesongen. De må erstattes med andre og mer solide markeringer i forbindelse med eventuelle videre prosjekter som for eksempel miljøovervåking, kfr. kapittel 10. Den digitale kartfestingen med gjengivelse av UTM-koordinater i skjemaene i *Askeladden* bør gi gode muligheter for å kunne gjenfinne de enkelte kulturminnene, se avsnitt 5.4.

*Foto nr.5: Eksempel på merkestikke.
Foto: Irene Skauen Sandodden, OFK.*

Alle kulturminner ble kartfestet digitalt. Jfr. *feltplanen* skulle de kartfestes manuelt i tillegg, men den digitale innmålingen fungerte såpass bra at en valgte å stole på dette. For nærmere beskrivelser av innmålingsprosedyrer og digitalt utstyr vises til avsnitt 5.4.

Det er tegnet enkle planskisser i felt over fire lokaliteter fra steinbrukende tid med et stort innhold av artefakter og/eller med en stor spredning innenfor lokalitetsområdet. Dette er ID 101337/R-602 i delområde 4, ID 101469/R-1015 i delområde 6, ID 101426/R-2014 i

delområde 7 og ID 101712/R-4030 i delområde 8. I skissene er terrengformasjoner som bergknauser, koksteinskonsentrasjoner og lignende angitt, samt områder for innsamlete artefakter (som korresponderer med funnposene som er innlevert til KHM, se avsnitt 5.5.). Skissene er ikke vedlagt denne rapporten, men de er arkivert i topografisk-arkeologisk arkiv i OFK. Skissene er i tillegg oversendt KHM til hjelp i katalogiseringsarbeidet for materialet fra disse lokalitetene.

Det ble tatt foto av utvalgte kulturminner, samt landskap, reguleringssonen med ulike inngrep, skadeomfang/-typer, folk i arbeid med mer, se nærmere om fotodokumentasjonen i avsnitt 5.9. og 5.10.

En oversikt over samtlige registrerte og utgravde objekter/lokaliteter i Lesja, Oppland foreligger som nevnt i tabellen i vedlegg 3. I tabellen er kulturminnene sortert etter de enkelte delområdene. Tabellen inneholder en oversikt over ID-nr. i kulturminnedatabasen *Askeladden* og løpenummer (R-nr.) som ble gitt i felt. I tillegg inneholder tabellen betegnelser over kulturminnekategori/type, hvorvidt det er digitalt kartfestet, hvorvidt det er utført en utgravning i tillegg til en ren registrering, samt eventuelle kommentarer.

5.4 Digital innmåling i felt

Digitale kart til feltarbeidet ble som nevnt tilrettelagt av OFK som en del av forarbeidet, kfr. avsnitt 4.3. Samtlige digitale innmålinger i felt ble utført av OFK, både på Møre- og Opplandsiden, med disse kartene som grunnlag. Det ble benyttet GPS og PDA til innmåling av kulturminnene i felt. PDA'en kjører programmet ArcPad. Innmåling og utfylling av registreringsskjema (som regel kun løpenr. og kort angivelse av kulturminnetype) ble foretatt i dette programmet. I tillegg inngikk en bærbar PC med ArcMap i feltutstyret. Denne ble brukt for innlasting av data fra PDA'en, kontroll av data, videre planlegging med mer. Det viste seg at det ikke var mulig å motta korreksjonsdata innenfor prosjektområdet. Nøyaktigheten på innmålingene uten slike data er derfor blitt noe mindre presise enn de ville ha vært med, men det antas at nøyaktigheten ved bruk av GPS'en ligger fra ± 1 opp til ± 15 meter på de fleste målingene.

Det hendte at PDA'en og GPS'en sviktet i felt, enten fordi batteriene var utladet eller av andre tekniske grunner. En grunn til at batteriene var noe ustabile til tider, var at en måtte bruke aggregat for å lade dem på kvelds/nattetid (ikke strøm på Statnetthytta). I de tilfeller dette

systemet sviktet, ble kulturminnene isteden plottet med håndholdt GPS i felt. Disse målingene ble i etterkant overført direkte til ArcMap, noe som fungerte bra.

De aller fleste kulturminnene ble plottet i form av et enkelt punkt. Det ble tilstrebet en plotting av antatt midtpunkt på lokalitetene. I og med at kun et fåtall av lokalitetene ble tilfredsstillende avgrenset i felt, er midtpunktene kun omtrentlige og basert på tolkninger av synlige kulturspor i overflaten og/eller en kombinasjon av dette og prøvestikk. På enkelte av de store lokalitetene ble lokalitetens antatte størrelse og omkrets innmålt i form av et polygon (felt).

Foto nr.6: Anne Engesveen måler inn lokalitet fra steinbrukende tid ved Vassenden, Gautsjøens sørende (ID 101802/R-4000) som polygon, foto tatt 29.06.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Som en del av etterarbeidet er de digitale dataene lastet inn i *Askeladden*, med kartfesting og skjema. Den tekniske delen av dette er utført av Engesveen, mens Amundsen har ført inn beskrivelsene av hver enkelt av de 239 registrerte lokalitetene med tilhørende enkeltminner, se kapittel 3 for mer utfyllende informasjon.

5.5 Innsamlet og innlevert artefaktmateriale

Det ble innsamlet artefakter i regi av registreringene. Nesten 2000 enkeltartefakter fra registreringene på Opplandssiden er innlevert til KHM for katalogisering og konservering. Det er særlig artefakter i kvartsitt, flint, skifer, bergkrystall, kvarts og enkelte andre bergarter som sandstein og diabas innenfor de mange lokalitetene fra steinbrukende tid, samt klebergjenstander/-fragmenter, skår av abestkeramikk og råasbest. Enkelte gjenstander og fragmenter i jern ble også observert i overflaten og innsamlet.

Flere privatpersoner gjorde også egne funn samtidig som feltarbeidet pågikk. Med kun et unntak, som er en skaftfurekølle i privat eie (ID 101445/R-2026), ble gjenstandene innlevert til prosjektleder. Samtlige funnsteder er påvist i felt og registrert etter anvisning fra finnerne, se for øvrig avsnitt 6.2.

Den siste feltuka (uke 35) fikk prosjektet overlevert mange artefakter som var innsamlet av privatpersoner i sesonger med lav vannstand i reguleringssonen gjennom årenes løp. I tillegg ble ukatalogiserte artefakter fra en utstilling på Lesja bygdemuseum innlevert ved museumsbestyrer der. Alle artefaktene er i flint, kvartsitt, kvarts, skifer eller andre bergarter. Samtlige artefakter er fra Gautsjøen, spesielt fra de søndre delene av innsjøen. Nærmere funnsteder til flere av artefaktene er angitt av finnerne. De fleste av disse er funnet ved eller innenfor lokaliteter fra steinbrukende tid, som enten var kjent fra før og/eller som nå er blitt registrert i regi av prosjektet. Funnstedene til flere øvrige artefakter kan derimot ikke angis nærmere.

Katalogisering og konservering av innleverte artefakter på Opplandssiden er utført av Eva Schaller Åhrberg ved KHM. Museet har behandlet alt materiale; fra de mange registrerte lokalitetene til OFK, sine egne utgravninger samt nevnte innleverte funn fra privatpersoner og Lesja bygdemuseum. En liste med C-nr fra KHM over dette materialet foreligger i vedlegg 28.

5.6 Naturvitenskapelig prøvemateriale/analyser

Det ble ikke prioritert å innsamle kullprøver eller annet organisk materiale i regi av registreringene, da kontekstene var å regne som usikre. For mange av lokalitetene fra steinbrukende tid er det innsamlete artefaktmaterialet vel så egnet for relative dateringer, da det foreligger en god del tidsdiagnostisk materiale. I regi av utgravningene til KHM ble det derimot tatt ut materiale, i hovedsak til ^{14}C -dateringer (se Bergstøl 2007, Reitan 2006, Åhrberg E. Schaller 2007).

5.7 Forholdet mellom registreringer og utgravninger

Som nevnt ble registreringer og utgravninger utført parallelt eller samtidig i løpet av en enkelt feltsesong. Som en hovedregel ble det alltid først utført en ren registrering med kartfesting av kulturminnene forut for videre utgravninger av utvalgte objekter. Disse to undersøkelsesnivåene ble i flere tilfelle utført i rask rekkefølge grunnet den spesielle feltsituasjonen og prosjektorganiseringen. I hovedsak ble den vanlige arbeidsdelingen innenfor dagens kulturminneforvaltning fulgt. Arkeologene i fylkeskommunene hadde hovedansvaret for registreringene og arkeologene på landsdelsmuseene for utgravningene. Frivillig mannskap deltok på begge nivåer. Et viktig premiss i prosjektet var at de enkelte institusjonene skulle samarbeide på tvers av fylkes- og museumsgrensene og også veksle på å utføre registrering og utgravning. Dette ble gjort i noen grad under feltsesongen, der det var praktisk mulig og ønskelig, men uten at det ble røkket ved ansvarsforholdene. Arkeologene ved NTNU og NSM som utførte undersøkelser ved dykking, var et eget delprosjekt.

Under registreringsarbeidet på Opplandssiden gikk en del av prosjektleders tid med på å koordinere de to nivåene. I praksis besto dette i befaringer sammen med KHM for å vise aktuelle kulturminner og – områder for eventuelle utgravninger, samt felles diskusjoner og utveksling av informasjon og erfaringer. Dette arbeidet gikk greit og var også nyttig i forhold til registreringsvirksomheten. Prosjektleder deltok kun i begrenset grad i selve utgravningene. Arkeologer ved KHM bisto på sin side noe i registreringene, ved at de enkelte dager foretok rene registreringer innenfor visse områder (med eller uten frivillige på laget) og siden påviste lokalitetene for prosjektleder. Enkelte nye lokaliteter ble også funnet av KHM i nærområdene til de ulike utgravningsfeltene.

Mens registreringene foregikk kontinuerlig gjennom alle ukene, utførte arkeologene ved KHM utgravninger til noe forskjellig tidspunkt, se tabellen over faglig deltakelse i felt, vedlegg 1. Utgravning skal her forstås i vid forstand. Alle kulturminner som er blitt undersøkt i etterkant av registreringen, uansett om det kun er snakk om en prøverute eller liten sjakt, utvidete prøvestikk, utvidet overflateinnsamling/-dokumentasjon etc., er regnet som utgravning i denne sammenheng. Det ble kun i mindre grad åpnet store utgravningsfelt, av tids- og ressursmessige grunner.

Utgravning av objekter er utført innenfor delområde 4, 6 og 8. Se tabell i vedlegg 4 og kart i vedlegg 25 og 26 for oversikt over de enkelte utgravningsplassene. Det er foretatt undersøkelser av flere ulike lokaliteter fra steinbrukende tid, et funnsted for en mesolittisk trinnøks, to fangstgroper i to ulike anlegg, en røys, samt en sørsamisk lokalitet med en nærliggende bronsealderlokalitet. Undersøkelsene kommenteres nærmere i avsnittene om de aktuelle kulturminnetypene i kapittel 6. Det vises for øvrig til KHM sine utgravningsrapporter (Bergstøl 2007, Reitan 2006, Åhrberg E. Schaller 2007) og til nærmere redegjørelser i sluttrapporten (Amundsen & Finstad 2007).

I tillegg ble det utført en utvidet registrering av enkelte objekter, i samarbeid mellom OFK og KHM, innenfor delområde 4 og 8. OFK hadde hovedansvaret for disse undersøkelsene. Det gjelder i alt to lokaliteter fra steinbrukende tid i nordre del av elva/osen mellom Grynningen og gamle Aursjøen (ID 101340/R-601, ID 101337/R-602), samt i alt fire strukturer i form av koksteinskonsentrasjoner/ildsteder nedenfor den gamle setervollen på Sørhella i SØ-del av Gautsjøen (ID 101763/R-4077, ID 101780/R-4078, ID 101709/R-4081, ID 101705/R-4082). Se også egen tabell i vedlegg 5. For disse kulturminnene foreligger det ikke egne rapporter, da undersøkelsene var begrensete. Undersøkelsene er derimot nærmere beskrevet i de respektive skjema i *Askeladden*. Strukturene på Sørhella er i tillegg nærmere beskrevet i avsnitt 6.17. her.

5.8 Arkeologiske undersøkelser under vann

Samtidig med de arkeologiske undersøkelsene på Møresiden ble det utført arkeologiske undersøkelser under vann (uke 23 og 24) ved NTNU og NSM. For detaljer vedrørende deltakelse i felt, se tabellen i vedlegg 1. Basen eller utgangspunktet for dykkingen var nordenden av gamle Aursjøen. Det ble særlig foretatt dykk ved Aurstrupen (nordre del av

delområde 2), samtidig som arkeologene ved MFK og NTNU undersøkte kulturminner på land her. Videre ble hele vassdraget ned til sørenden av Gautsjøen vurdert med tanke på potensialet for kulturminner under vann, samt i forhold til de tekniske mulighetene for å foreta undersøkelser (dybdeforhold, sikt, type masser, grad av overleiring etc.). Det ble dykket i alle tre vannene. Undersøkelsene kommenteres ikke nærmere her. Det vises til NTNU og NSM sin rapport fra feltarbeidet (Falck, Nymoen, Skoglund & Tuddenham 2007), samt til nærmere redegjørelser i sluttrapporten (Amundsen & Finstad 2007).

5.9 Foto

Det er tatt en rekke foto, i hovedsak i form av digitale fargefoto, under feltarbeidet. Fotodokumentasjon ble spesielt vektlagt fordi en her befant seg i en unik situasjon – i en nedtappet reguleringszone der landskap og kulturminner ikke hadde vært synlig siden vassdragsreguleringen for over 50 år siden, og hvor store arealer igjen ville bli dekt av vannmasser når damarbeidene var ferdigstilt. Foto er tatt av landskap i store og små perspektiver, vær og værforhold, ulike kulturminnetyper, gjenstander og avlagsmateriale, av folk i arbeid med registrering og utgravning og fra de ulike formidlingsarrangementene. Flere fotografer har vært i aksjon, ikke bare fra OFK og de øvrige kulturminneinstitusjonene, men også foto fra andre involverte parter og personer er oversendt for bruk i prosjektet.

Samtidige foto tatt av personell fra OKF, vil legges inn i OFK sitt fotoweb-arkiv. Dette utgjør flere tusen digitale bilder. En egen oversikt vil bli utarbeidet. I prosjektets øvrige delrapporter (se litteraturliste) foreligger fotolister og filmnummer.

I den hensikt at alt fotomateriale fra *Aursjøenprosjektet 2006* skal være samlet, lett søkbart og tilgjengelig, vil også bildene fra NTNU, KHM, MKF og NSM bli lagt inn i OKF sitt fotoweb-arkiv. Dersom en blant annet søker på "Aursjøenprosjektet" eller "Aursjøen" i dette arkivet, vil en lett få oversikt over alle bildene som er tatt av alle institusjonene. Dette vil utgjøre et dublikatarkiv, mens foto fra de enkelte institusjoner ivaretas av disse på vanlig vis, kfr. prosjektets *samarbeidsavtale*.

5.10 Flyfoto

Det ble vurdert å foreta flyfotografering av reguleringssonen tidlig i sesongen, slik at en kunne nyttiggjøre seg dette under feltarbeidet. Flyfoto kan være nyttige både for lokalisering av kulturminner, og for å få en helhetlig oversikt over innsjøene og nærliggende landskap, samt ikke minst i forhold til senere miljøovervåking. Det ble av ulike grunner ikke gjennomført systematisk og ”profesjonell” flyfotografering, mellom annet i forhold til budsjettssituasjonen. Det ble imidlertid besluttet at prosjektet og LK skulle dekke kostnadene for at Per Jordhøy, NINA kunne ta flyfoto over hele vassdraget den 11.06.06. De tre vannene hadde på det tidspunktet omtrent den vannstand som før de ble regulert. Bildene fikk dessverre en noe grov oppløsning, men fungerer bra som en oversikt. Dette materialet er stilt til disposisjon i prosjektet. Rolf Sørungård, LK har tatt oversiktsbilder ovenfra fjellene, også tatt 11.06.06. Noen av disse er sammensatt til et panoramabilde over de tre innsjøene.

Det ble tatt en rekke foto fra helikopter av store deler av magasinområdet under en befarings ved RA og NVE sin ”Vassdragsgruppe” i området 07 - 08.06.06. Det ble også tatt film fra helikopter på denne turen.

I ettertid av feltarbeidet har det fremkommet gamle flyfoto over vassdraget fra 1949, dvs. fra før reguleringen. Statkraft hadde tilgang på positivene. Negativene foreligger hos firmaet Terratec. Bildene ble tatt av Fjellanger Widerø, AURA nr. 378. Både positiver og negativer er scannet for prosjektet. Disse fotoene er benyttet i rapportarbeidet, og ikke minst i forhold til arbeidet med miljøoppfølging og FoU. All kommersiell bruk/trykking av flybilder skal avklares med rettighetshaver som er Terratec.

Som vedlegg til denne rapporten følger kart med registrerte kulturminner utarbeidet på grunnlag av disse flyfotoene for delområde 4, 5, 6. For delområde 7 og 8 er det utarbeidet tilsvarende kart på grunnlag av Jordhøy sine nevnte flyfoto, se liste over vedlegg i kapittel 12. Flyfotoene er meget illustrative med hensyn til å få en forståelse av det opprinnelige landskapet forut for reguleringen. Dette har spesielt vært nyttige i forhold til beskrivelser av orientering og terreng for de mange lokalitetene i *Askeladden*.

6 Kulturminnetypene

I dette kapitlet gjennomgås de forskjellige kulturminnetypene som er registrert på Opplandssiden hver for seg i forhold til definisjoner og karakter, og med overordnede beskrivelser av fellestrekk. Det innebefatter kulturminner fra mellommesolitikum til nyere tid.

Hovedperioder arkeologiske termer	Hovedperioder vanlige termer	Datering f.Kr./e.Kr.
Mesolitikum	Eldre steinalder	
Tidligmesolitikum	Eldste eldre steinalder	9000 – 8250 f.Kr.
Mellomesolitikum	Mellomste eldre steinalder	8250 – 6350 f.Kr.
Senmesolitikum	Siste del av eldre steinalder	6350 – 3800 f.Kr.
Neolitikum	Yngre steinalder	
Tidlig- og mellomneolitikum	Eldste del yngre steinalder	3800 – 2350 f.Kr.
Senneolitikum	Siste del yngre steinalder	2350 – 1700 f.Kr.
Bronsealder	-	
Eldre bronsealder	-	1700 – 1000 f.Kr.
Yngre bronsealder	-	1000 – 500 f.Kr.
Førromersk jernalder	Eldste eldre jernalder	500 f.Kr. – Kr.f.
Romertid	Eldre jernalder	Kr.f. – 400 e.Kr.
Folkevandringstid	Eldre jernalder	400 – 575 e.Kr.
Merovingertid	Yngre jernalder	575 – 800 e.Kr.
Vikingtid	Yngre jernalder	800 – 1030 e.Kr.
Middelalder	-	1030 – 1537 e.Kr.
Nyere tid	Historisk tid	1537 -

Tabell 3: Tidstabell.

I *Askeladden* og i nedenstående tabell 4 er følgende betegnelser benyttet for de forskjellige typene; *lokalitet steinbrukende tid, funnsted, teltring/mulig teltring, koksteinskonsentrasjon, ildsted, kokegrop, fangstgropanlegg, mulig gravrøys?, røys, sørsamisk lokalitet, hustuft, båtnaust, innhegning, kve?, merkestein, steinrekke, felt med tre mulige kullgroper og setervoll.*

Type	Antall	Kommentarer
Lokalitet steinbrukende tid	171	
Funnsted	24	
Teltring/mulig teltring	2	
Koksteinskonsentrasjon (utenom lokalitetene fra steinbrukende tid)	5	
Ildsted (utenom lokalitetene fra steinbrukende tid, både enkeltliggende og flere samlet)	11	Et område inkluderer to koksteinskonsentrasjoner og en koksteinsrøys
Kokegrop	5	Derav 2 utgravd innenfor sørsamisk lokalitet
Fangstgropanlegg	5 anlegg, i alt 23 groper	Definert som fem anlegg/deler av anlegg, fra N til S; 4 groper, 1 grop, 9 groper, 8 groper, 1 grop
Mulig gravrøys?	1	Usikker type
Røys	1	Arkeologisk utgravd KHM, ikke gravrøys, usikker type
Sørsamisk lokalitet	1	Fire rekkeildsteder, samt to nærliggende kokegroper (se over)
Hustuft	5	Derav 2 stk. x 2 stk. i to ulike felt
Båtnaust	6	
Innhegning, kve?	1	Usikker kategori
Merkestein	2	
Steinrekke	1	Usikker kategori
Felt med tre mulige kullgroper	1	
Setervoll	3	Geitavollen, Gåsbua, Sørhella

Tabell 4: Kulturminnetyper på Opplandssiden.

Det tas et generelt forbehold om at betegnelser og typebestemmelser er hensiktsmessige og/eller "korrekte", men det er disse som syntes mest relevante i denne sammenheng. Betegnelsene "koksteinskonsentrasjon" og "ildsted" ble for eksempel valgt etter en sammenligning av to hovedtyper av strukturer som etter hvert ble funnet flere steder innenfor det store registreringsområdet. Det vises til *Askeladden* for nærmere beskrivelser av hvert enkelt kulturminne, se også vedlegg 27 her med utdrag av fra denne basen.

6.1 Lokalteter fra steinbrukende tid

Med lokaliteter fra steinbrukende tid menes alle lokaliteter som kan dateres innenfor periodene mesolitikum, neolitikum og bronsealder, og med en mulig kontinuitet inn i de eldste periodene av jernalderen. Med i alt 171 registrerte lokaliteter langs Grynningen og Gautsjøen, er det først og fremst disse kulturminnetypene som utgjør "massematerialet" i registreringene på Opplandssiden, se også eget kart i vedlegg 23. Et tilsvarende mønster er tilfelle ved gamle Aursjøen på Møresiden (se Callanan & Svendsen 2006, Lie R. Orten 2007). På grunnlag av funn av tidsdiagnostisk materiale kan det fastslås at tidsspennet i de eldste kultursporene er stort; fra og med mellommesolitikum til og med yngre bronsealder/førromersk jernalder.

Såkalte blandete lokaliteter, med funn av flere gjenstands- og avslagstyper fra ulike perioder av steinbrukende tid, er et relativt vanlig mønster. Her samsvarer Aursjøvassdraget med flere øvrige vassdrag i innlandet, hvor de samme områdene er besøkt av folk til ulike tider. I motsetning til langs kysten hvor en har landhevninger og transgresjoner/regresjoner og derved lokaliteter fra forskjellige perioder fordelt langs de gamle strandlinjene, har landskapet langs innlandsvannene endret seg lite i forhistorisk tid. Artefaktmateriale og råstoffbruk innenfor enkelte av lokalitetene viser likevel tendenser til mer avgrensede perioder/faser (se Åhrberg E. Schaller 2007).

Lokalitetene har en klassisk lokalisering til nes, odder, viker, ved elver/bekker, ved elvemøter, på den første brinken overfor de opprinnelige strandlinjene etc. Det er også noen eksempler på lokaliteter høyere oppe i reguleringssonen. Flere lokaliteter ligger innenfor og er til dels beskyttet av høye eller lave bergknauser, som utgjør et til dels dominerende landskapselement innenfor reguleringssonen. Spesielt mange lokaliteter ligger ved osene/eidene ved de opprinnelige elvene som forbandt innsjøene. Her har reinen trukket over og fisket har vært rikt. Fangstgropanleggene fra jernalder og middelalder ligger også i tilknytning til osene, se

avsnitt 6.7. Dette viser mot en kontinuitet i bruken av de samme strategiske fangstområdene. Sammenlign temakartene for henholdsvis lokalitetene fra steinbrukende tid og fangstgroper langs Grynningen og Gautsjøen, vedlegg 23 og 24.

For alle lokalitetene må det tas et generelt forbehold om redeponering og omroting av materiale grunnet ulike omdannelsesprosesser som en følge av vassdragsreguleringen. Slike faktorer kan spesielt gjelde lokaliteter og materiale i øvre del av reguleringssonen, et belte som er svært preget av overlaging av sekundært deponerte masser og omroting grunnet kraftige bølgeslag. Likeartete fenomen er også observert på anslagsvis store og sentralt beliggende lokaliteter i flere av de store vikene i Gautsjøen. Det materialet som derimot er bevart på flere av lokalitetene, ligger ofte igjen i en slags in situ-situasjon. Det som har blitt fjernet er ofte det fine øvre sandlaget, slik at et "konsentrat" av gjenstander finnes igjen. Hvor mye materiale som er gått tapt på de enkelte lokalitetene, er umulig å anslå. Større lokaliteter og -områder kan også ha blitt helt utradert av rennende vann. Spesielt ved strykene mellom Gautsjøen og Grynningen kan slike prosesser ha funnet sted. Terrenget overfor reguleringssonen er ikke nærmere undersøkt, jamfør bakgrunn og hovedmål for prosjektet. Registreringer i bevart landskap her vil utgjøre et viktig referansemateriale til lokalitetene i selve reguleringssonen. Dette bør derfor utføres hvis det blir anledning til det fremover.

Lokalitet er en vanlig, nøytral samlebetegnelse for bosetnings- og aktivitetsspor av ulik karakter fra disse eldste periodene. Det kan dreie seg om større basisboplasser, mindre og kortere oppholds- og aktivitetsplasser som fiskeplasser, slakteplasser, jaktstasjoner etc. Under registreringene er det ikke gjort noe forsøk på å klassifisere lokalitetene nærmere i slike underkategorier. Avgrensning av lokalitetenes størrelse/utstrekning ved utvidet prøvestikking og/eller studier av eventuell intern boplassorganisasjon ble av tids- og ressursmessige grunner ikke prioritert. Størrelse og utstrekning på samtlige lokaliteter er isteden anslått relativt ved en enkel innmåling av arealet (ved skritting) på grunnlag av synlige funn i overflaten og/eller i enkelte tilfelle kombinert med positive prøvestikk. Målene, som for eksempel ca. 30 m N-S x 15 m Ø-V, er angitt i beskrivelsene i *Askeladden*. Dersom en skulle vektlagt å avgrense lokalitetene på en mer tilfredsstillende måte og i tillegg å foreta studier av intern boplassorganisering i registreringsfasen, måtte komplekse faktorer som lokalitetenes grad av skade og ødeleggelse både som en følge av vassdragsreguleringen og av mer naturlige grunner i så fall ha inngått i beregninger, tolkninger og analyser. Dette hadde vært svært tidkrevende. Derimot er det lagt vekt på å beskrive type skade og ødeleggelse av/på de enkelte

lokaliteter i forhold til disse omdannelsesprosessene. I tillegg inngår opplysninger om hvorvidt det fortsatt finnes rester etter bevart torvdekke innenfor eller i umiddelbar nærhet til det definerte lokalitetsområdet. I slike områder er det et potensiale for fortsatt godt bevarte funnsammenhenger under overflaten. Slike opplysninger foreligger i *Askeladden* for hver enkelt lokalitet.

Lokalitetene kjennetegnes ved funn av kokstein og/eller slåtte steinartefakter i kvartsitt, kvarts, skifer, flint, noe jaspis og andre bergarter, samt på enkelte lokaliteter også skår av asbestkeramikk, råasbest og klebergjenstander/-fragmenter. Det vanligste mønsteret på lokalitetene var spredte funn av artefakter. Flere steder var det samtidig mer eller mindre entydige funnkonsentrasjoner. Enkelte funnkonsentrasjoner er tolket som knakkeplasser på grunnlag av tilleggskriterier som råstoffets homogene karakter og funn av kjerner, avslag, fragmenter og splinter som viser til ulike stadier i redskapsproduksjonen.

Foto nr.7: Funnkonsentrasjon med kvartsittavslag og noe flint på lokalitet fra steinbrukende tid nord for Kvitvika, Gautsjøens SV-side (ID 101692/R-4032, benevnt "Kvitvika II"), foto tatt 01.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Flere lokaliteter er definert kun på grunnlag av funn av kokstein, enten spredt kokstein, koksteinsansamlinger og/eller regulære koksteinslag og koksteinskonsentrasjoner. Det er mange variasjoner her, både i mengde og spredningsmønster mellom de mange lokalitetene. På kun et fåtall av lokalitetene ble det ikke påvist kokstein. Disse er definert på grunnlag av funn av steinartefakter alene.

På flere av lokalitetene ble det påvist strukturer i form av ildsteder og koksteinskonsentrasjoner, se også avsnitt 6.4. og 6.5. Spesielt koksteinskonsentrasjoner utgjør et relativt vanlig element innenfor svært mange av lokalitetene. Strukturene inneholder et til dels sammenhengende koksteinslag og/eller større skjørbrent stein samt ofte også noe kull i overflaten. De er sirkulære mot ovale og gjennomgående fra 1 til 3 m i diameter. I flere tilfeller er det funnet steinartefakter og også råasbest i selve strukturene og/eller i umiddelbar nærhet til disse. Det var ingen øvrige synlige strukturer på lokalitetene, som kunne tolkes i retning av hustufter, grophus eller lignende. Unntaket er en mulig anlagt voll på en delvis bevart lokalitet som ligger like overfor reguleringssonen ved sørenden av Gautsjøen (ID 101737/R-4056). En spesielt stor lokalitet ved sørenden av samme innsjø (ID 101802/R

Foto nr.8: Oversikt over koksteinslaget på deler av lokalitet fra steinbrukende tid ved Vassenden, Gautsjøens sørende med slipesporsberg i bakgrunnen til høyre (ID 101802/R-4000), foto tatt 24.05.06. Foto: Espen Finstad, OFK.

4000), tidligere undersøkt av Heid Gjøstein Resi (Resi H. Gjøstein 1991, 1992) og i regi av *Aursjøenprosjektet* av Eva Schaller Åhrberg (Åhrberg E. Schaller 2007), skiller seg ut ved at det ligger et fast berg med slipegroper inntil lokalitetsområdet. Det er meget sannsynlig at dette er menneskelagte slipespor, dannet ved for eksempel sliping av skifermateriale og bergartsøkser, og ikke naturlige formasjoner i berget, se foto nr.8 og 9.

Foto nr.9: Detalj av slipespor på fast berg innenfor lokalitet fra steinbrukende tid ved Vassenden, Gautsjøens sørende (ID 101802/R-4000), foto tatt 07.06.06. Foto: Espen Finstad, OFK.

En kildekritisk faktor er hvorvidt all koksteinen på lokalitetene er tildannet i steinbrukende tid? Bruk av stein til oppvarming og ildsteder er i utstrakt bruk også i senere perioder – i

jernalder, middelalder og endog i nyere tid. Grunnlaget for dateringene til steinbrukende tid er *type* kokstein. Det er i de fleste tilfeller snakk om mange og små kokstein som skiller seg fra mer større, skjørbrente stein (se for øvrig avsnittene 6.4., 6.5. og 6.6. om koksteinskonsentrasjoner, ildsteder og kokegroper). Koksteinene på lokalitetene fra steinbrukende tid er ofte preget av sterk varmepåvirkning ved at den er sprø og oppsprukket i små stykker/biter før de til slutt er blitt kassert. De er ofte sotet og/eller rødbrent og kan være sterkt krakelert. Slik kokstein er høyst sannsynlig rester etter virksomhet som har krevd spesielt mye varme/varmt vann, som i forbindelse med slakting, koking eller røyking av vilt og fisk. Det er også mulig kokstein er brukt til oppvarming av badstuer eller i forbindelse med spesielle ritualer. Koksteinen har sannsynligvis sammenheng med "våtkoking", som for eksempel oppvarming av vann i skinnsekker eller andre kar av organisk materiale (se også Amundsen & Finstad 2006a). Funn av artefakter fra ulike perioder av steinbrukende tid i tilknytning til slik kokstein på svært mange av lokalitetene, styrker tolkningen. Dette gjelder ikke bare for Aursjøen. Erfaringsmessig er nettopp denne type kokstein knyttet til lokaliteter fra steinbrukende tid flere steder i Norge og Norden forøvrig. Sannsynligvis er ikke all koksteinen på de enkelte lokalitetene kun fra en begrenset periode/fase av steinbrukende tid, men representerer isteden ansamlinger/opphopninger fra ulike bruks- og deponeringsfaser innenfor det samme lokalitetsområdet over tid. Som nevnt over er blandete lokaliteter med artefakter fra flere perioder et relativt vanlig mønster.

I alt syv lokaliteter, både ved Grynningen og Gautsjøen, ble nærmere undersøkt av KHM i tidsrommene 03-21.07 og 21.08 -01.09.06. Det vises til utgravningsrapporten for nærmere beskrivelser av undersøkelsenes gang, funn og strukturer, tolkninger og analyser på de enkelte lokalitetene (Åhrberg E. Schaller 2007). En kort gjennomgang av lokalitetene med bakgrunn i denne rapporten følger her;

Den nordligste lokaliteten er ID 101478/R-1000 (benevnt "Grynningen I"), beliggende på en stor odde i NV-del av elva mellom Grynningen og Gautsjøen, og ved innløpsosen til Grynningen, se kart vedlegg 25. Lokaliteten inneholder materiale fra to forskjellige kronologiske faser, en tidlig- eller mellomneolittisk fase representert ved en kokesteinskonsentrasjon (A4) og en fase sannsynligvis fra bronsealder representert ved en produksjonsplass (A5). En håndtakskjerne og noen få mikroflekker indikerer et senmesolittisk innslag. To fiskesøkker, en i kleber og en i glimmerskifer, ble funnet like ved hverandre i nordkanten av lokaliteten.

Foto nr.10: Koksteinskonsentrasjon (A4) under utgravning ved KHM på ID 101478/R-1000, Grynningen I. Foto: Irene Skauen Sandodden, OFK.

Foto nr.11: To fiskesøkker, en i kleber og en i glimmerskifer i overflaten på ID 101478/R-1000 Foto: Irene Skauen Sandodden, OFK

Videre kommer ID 101469/R-1015 (benevnt "Grynningen II"), som ligger på et høydedrag/en stor flat knaus ved vannkanten på NØ-siden av elva som forbinder Grynningen og Gautsjøen, et stykke nord for selve innløpsosen til Grynningen, se kart vedlegg 25. Lokaliteten er datert til mellomneolitikum. En sylindrisk kjerne og et plattformsavslag av ditto, begge av flint er en sikker indikasjon. En retusjert ryggflekke, seks flekker og et flekkelignende avslag hører til samme gjenstandssett. Kvartsittmaterialet støtter den kronologiske plasseringen med ytterligere flekker. Et forarbeid til en overflateretusjert spiss er det eneste sikre yngre innslaget på plassen. I tillegg er det funnet avslag i jaspis og en kjølfornet/håndtakskerne som viser til mesolitikum. Funn av jaspis er sjeldent på Aursjøen, og kan vise mot kontakter til regioner øst for Glomma i Hedmark, eller eventuelt til andre regioner med jaspis, som Trøndelag.

Det ble undersøkt innenfor ID 101523/R-1019, en lokalitet som ligger på en stor flate like ved vannkanten på østsiden av elva som forbinder Grynningen og Gautsjøen, omlag i midtre del av elveleiet, se kart vedlegg 25. Det viste seg å være en svært utvasket lokalitet. Den tydeligste kronologiske fasen er mellomneolittisk, med en tangespiss i skifer og en del av en plate med sagespor, samt en relativt stor prosentandel flint.

Ved Gautsjøen er ID 101802/R-4000 nærmere undersøkt, se kart vedlegg 26. Dette er den store lokaliteten med koksteinslag og slipesporsberg ved Vassenden, som alt er nevnt over med to foto. På grunnlag av funnene dateres den til mellomneolitikum, med noe eldre og yngre innslag. Lokaliteten har helt klart vært et produksjonssted for skifer-gjenstander, noe både halvfabrikata (plater med sagespor), de mange skiferpilene og enkelte funn av skiferkniver/-fragmenter viser mot. Det er også en ganske kraftig representasjon av seinmesolittiske funn på lokaliteten.

To lokaliteter ved Kvitvika ble også undersøkt. Den minste av disse er ID 101692/R-4032 (benevnt "Kvitvika II"). Den er tolket som en produksjonsplass fra senmesolitikum/neolitikum, se for øvrig foto nr.7 av funnkonsentrasjonen her. Sammenlagt 762 gjenstander ble innsamlet ved undersøkelsen. Hele 97 % av disse er i kvartsitt; en ensartet hvit og lysegrå kvartsitt. En stor andel bipolare kjerner blant funnene er helt enestående blant sesongens undersøkelser, og peker sammen med mikroflekker, en subsylindrisk kjerne og en ensidig flekkkerne mot siste del av

mesolitikum. Et avslag av en slipt flintøks kan være et yngre innslag, men kan også tenkes å trekke de øvrige gjenstandene ned i tidlige neolitikum.

Den største lokaliteten i Kvitvika, ID 101801/R-4036 (benevnt "Kvitvika I") er en lokalitet med mange spennende og variert funn. Det ble sammenlagt innsamlet ca. 1000 gjenstander ved undersøkelsen her. I tillegg til steinmateriale i kvartsitt, flint, bergkrystall etc., er det funnet mye skår av asbestkeramikk, råasbest og fragmenter av klebergjenstander innenfor dette store lokalitetsområdet. Det er også mange koksteinskonsentrasjoner innenfor lokaliteten. Asbestkeramikken og de flateretuserete spissene i kvartsitt peker mot bronsealder med forbehold om at eldste jernalder også er en dateringsmessig mulighet. En håndtakskjerne og noen mikroflekker som sannsynligvis er fra håndtakskjerne antyder et senmesolittisk innslag.

Foto nr.12: Oversikt over lokalitet fra steinbrukende tid, ID 101801/R-4036, Kvitvika I. Foto: Espen Finstad, OFK.

Den siste lokaliteten er ID 101704/R-4068, en produksjonsplass fra senmesolitikum i SSØ-enden av Gautsjøen, se kart vedlegg 26. Det ble funnet mange mikroflekker og kjerner i kvartsitt under registreringen. Mer materiale av samme karakter ble funnet under KHM sin undersøkelse. Helt åpenbart er funnene resultatet av en kort produksjonsepisode. Fire kjerner har vært i bruk, alle med formål å lage mikroflekker.

6.2 Funnsteder

Betegnelsen *funnsted* er benyttet for å betegne områder hvor det enten kun er påvist et enkelt artefakt eller fra fem til seks artefakter uten at andre kulturspor som kokstein eller strukturer er observert i umiddelbar nærhet. I alt 24 funnsteder er registrert på Opplandssiden. Se kart vedlegg nr. 29.

Enkeltliggende artefakter ble funnet både under de regulære feltregistreringene og av privatpersoner utenom dette, som var på tur i reguleringssonen. Noen av personene var tilknyttet prosjektet som frivillig mannskap, mens andre ikke var det. De fleste var fra Lesja, mens en var ferierende. Navn og adresser til de respektive finnerne foreligger i beskrivelsene av funnstedene i *Askeladden*.

De fleste funnstedene angir funn av steinartefakter, mens det også ble gjort noe funn av jerngjenstander/-fragmenter. Steinartefaktene består av enkeltliggende kvartsitt-, flint- og bergkrystallavslag, mikroflekker, kjerner etc.. Deler av dette materialet var vannrullet, noe som viser til at funnområdet er omrotet av vannmasser. Samtidig er det også enkelte større redskaper, henholdsvis en mesolittisk trinnøks (ID 101508/R-1020), en neolittisk flintøks/-meisel (ID 101499/R-1034), en skiferpil (ID 101510/R-1051), en stor kvartsskraper (ID 101464/R-1061), en skaftfurekølle type D (ID 101445/R-2026), en slipt trinnøks (ID 101741/R-4109) og en stor flintkniv (ID 101789/R-4110). Et spesielt funn er et kleberkar fra førromersk jernalder (ID 101345/R-621), se nærmere omtale i avsnitt 6.17. Av gjenstander/-fragmenter i jern er det funnet et fragment av en hestesko (ID 101370/R-814b) og et hestebitt (ID 101362/R-823), begge i Gryningslia, se avsnitt 6.11. og kapittel 9. Et jernfragment (ID 101477/R-1061) er kassert av KHM i ettertid, da det ikke kunne bestemmes nærmere. Flere av funnstedene indikerer høyst

sannsynlig opprinnelige lokaliteter på stedet. Flere funn kan med andre ord ligge skjult under overflaten, men kun videre undersøkelser vil kunne gi nærmere svar på dette.

Funnstedet for den mesolittiske trinnøksa (ID 101508/R-1020) ble nærmere undersøkt av KHM 12.07.06, se kart vedlegg 25. Øksa ble funnet på toppen av en høy grusrygg ved vannkanten på østsiden av elva som forbinder Grynningen og Gautsjøen, og omlag i midtre del av elveleiet.

Funnet er gjort på en grusrygg nærmest elva. Utover trinnøkse ble det funnet tre flintavslag og to fragment i kvartsitt ved KHM sin undersøkelse. Avslagene kan kanskje sees i sammenheng med lokalitet ID 101523/R-1019 som ligger like sør for funnstedet, se avsnitt 6.1. over. Det ble ikke iaktatt noen forhold som kan styrke en hypotese om en eventuell mesolittisk grav eller alternativt et boplassområde. Øksa må derved regnes som et løsfunn. For nærmere redegjørelse vises til utgravningsrapporten (Åhrberg E. Schaller 2007).

Et mulig funnsted(er) er ikke nærmere beskrevet eller kartfestet i *Askeladden*, grunnet noe mangelfulle opplysninger. I følge lokale kilder, fortalt av Olaf Heitkøtter fra Lesja under en felles befarings til området den 23.08.06, skal det under anleggsperioden for vassdragsreguleringen være funnet opptil flere skiferpiler av to anleggsarbeidere fra Lesja. Det angitte funnområdet(ene) ligger ved vannkanten og fortsetter sannsynligvis også et stykke oppover i terrenget i NV-enden av Gautsjøen, ikke så langt nord for Krossodden. Skiferpilene skal ha blitt funnet spredt innenfor dette området. Funnområdet ligger mellom registrert funnsted fra steinbrukende tid ID 101517/R-1054 (delområde 6) og lokalitet fra steinbrukende tid ID 101443/R-2002 (delområde 7). Skiferpilene ble i følge Heitkøtter innsamlet, og det er mulig at de fremdeles befinner seg i privat eie et sted på Lesja. Flere opplysninger foreligger ikke pr i dag. Det er en sak som bør undersøkes nærmere.

Funnstedet til en tidligere funnet bronsedolk (grepssiddolk) fra yngre bronsealder periode V (C-34057) ble ikke besøkt under feltarbeidet, da det er upresise opplysninger om funnområdet i topografisk-arkeologisk arkiv (se nærmere omtale i Amundsen & Finstad 2006a). Det ble dessverre ikke tid til å innhente nærmere opplysninger under feltarbeidet. I ettertid er derimot finneren, Jan Eide på Sel, kontaktet. Han kunne bekrefte at dolken er funnet ved Naustvika, ved SØ-enden av gamle Aursjøen på Opplandsiden. Han gikk ned til innsjøen fra der bilveien slutter

og fant dolken i vannkanten nedenfor denne. Det var lav vannstand ved tidspunktet for funnet. Funnstedet ligger, grunnet vassdragsreguleringen, normalt under vann, da som nå.

6.3 Teltring/mulig teltring

Kun to teltringer eller mulige teltringer er registrert på Opplandssiden. Den ene teltringen (ID 101518/R-1010) ligger på SV-siden av Grynningen, et stykke nord for selve innløpsosen. Teltringens regelmessige form kan tyde på at det har vært et nyere standardtelt, et såkalt fabrikkelt. Det ble heller ikke gjort funn fra forhistorisk tid i området. Den andre teltringen (ID 101793/R-4111) ligger i SV-enden av Gautsjøen. Den er kjent fra tidligere, og er avbildet i Per Jordhøy sin bok *Snøhettareinen* (Jordhøy 2001:32). Teltringen ser ut til å være mer regelmessig i formen/bedre bevart på dette fotoet enn under registreringen 30.08.06. Sannsynligvis blir strukturen forringet av omdannelsesprosesser som bølgeslag, kunstig heving/senking av vannstanden i reguleringssonen år for år, både naturlige og som en følge av vassdragsreguleringen. Dateringen er uviss også for denne teltringen. Den ligger i et område med svært mange lokaliteter fra steinbrukende tid, men det er ikke funnet artefakter i eller ved selve strukturen. Kun arkeologiske undersøkelser kan gi nærmere svar på alder og funksjon.

På Møresiden ble det foretatt begrensede undersøkelser av to av tre registrerte steinringer, tolket som teltringer. I den ene ble det påvist steinartefakter fra mesolitikum ved prøvestikking, men uten at en derved er sikker på om det er sammenheng mellom steinringen og artefaktene. Steinene virket å ligge oppå torvlaget, men delvis nede i mudderet som var deponert oppå torvlaget igjen. Teltringene ble vurdert å være fra nyere tid. Det ble derimot ikke tid til å undersøke og dokumentere dette på en tilfredsstillende måte, grunnet en dramatisk stigende vannstand i området. Steinartefaktene ble funnet in situ under torvlaget, noe som tyder på en bevart lokalitet fra steinbrukende tid på stedet (se Callanan & Svendsen 2006:25-27).

6.4 Koksteinskonsentrasjoner

Denne kategorien omfatter her kun enkeltliggende koksteinskonsentrasjoner. I alt fem slike er registrert. Det understrekes at dette kun angir koksteinskonsentrasjoner som er funnet *utenom* lokalitetene fra steinbrukende tid. Koksteinskonsentrasjoner utgjør som nevnt et relativt vanlig element innenfor mange av disse lokalitetene, se avsnitt 6.1.

De fem områdene her angir henholdsvis en liten ansamling med kokstein innenfor et avgrenset område (ID 101325/R-611) og fire områder med egentlige strukturer (ID 101379/R-801, ID 101490/R-1012, ID 101449/R-2027, ID 101747/R-4041). Strukturene inneholder et til dels sammenhengende koksteinslag og/eller større skjørbrent stein samt ofte også noe kull i overflaten. De er sirkulære mot ovale og gjennomgående fra 1 til 3 m i diameter. Ingen av disse enkeltliggende strukturene inneholdt artefakter, og det ble heller ikke funnet artefakter i nærliggende områder (i så fall ville de ha blitt definert som lokaliteter).

I koksteinskonsentrasjon ID 101449/R-2027 ble det gravd et snitt ned til undergrunnen i 1/4 del av strukturen, i samarbeid mellom KHM og OFK den 24.08.06. Massene i strukturen, under det øverste koksteinslaget, besto av et ca. 25 cm tykt sand/gruslag med jernutfelling. Det var ikke kokstein i dette laget, kun i selve overflaten. Det ble heller ikke observert lagskiller og/eller intensjonelle nedgravninger i profilen. Strukturen var med andre ord grunn, med kun et øvre koksteinslag, se foto nr.13.

Foto nr.13: Snitt gjennom koksteinskonsentrasjon ID 101449/R-2027, foto tatt 24.08.06. Foto: Eva Schaller Åhrberg, KHM.

Det antas at koksteinskonsentrasjoner med innhold av små kokstein av samme type som koksteinen på lokalitetene fra steinbrukende tid, også kan dateres relativt til disse periodene, se avsnitt 6.1. for nærmere omtale av denne koksteinens karakter. Det faktum at det er funnet koksteinskonsentrasjoner av samme karakter innenfor mange slike lokaliteter, er med på å underbygge dette. Likevel kan det ikke utelukkes at enkelte av koksteinskonsentrasjonene kan representere virksomheter og aktiviteter i senere perioder. Spesielt er det mulig dette gjelder strukturer med et innhold av større skjørbrent stein, som er av en annen type enn overnevnte kokstein. Den skjørbrente steinens store størrelse og karakter tilsier at aktivitetene sannsynligvis ikke fra steinbrukende tid, men peker mer i retning av periodene jernalder og middelalder. Dateringsmessige forhold er derimot ofte vanskelig å avklare ved en ren overflateregistrering. Dette er forhold som bør undersøkes nærmere ved eventuelle senere arkeologiske undersøkelser. Se omtalen av ildsteder i avsnitt 6.5. samt omtale av snittede koksteinskonsentrasjoner og ildsteder ved setervollen Sørhella i avsnitt 6.17. for samme problematikk.

6.5 Ildsteder

Denne kategorien gjelder både enkeltliggende ildsteder og områder med flere ildsteder samlet. I alt 11 slike områder er registrert, inkludert et område med flere ildsteder hvor det også var to koksteinskonsentrasjoner og en koksteinsrøys i overflaten (ID 101371/R-824). Det understrekes at dette kun angir ildsteder som er funnet *utenom* lokalitetene fra steinbrukende tid. Ildsteder inngår innenfor flere av disse lokalitetene, se avsnitt 6.1.

I alt to enkeltliggende ildsteder er registrert (ID 101432/R-2008, ID 101703/R-4101), mot i alt ni områder med flere ildsteder (ID 101335/R-622, ID 101361/R-808, ID 101366/R-809, ID 101371/R-824, ID 101519/R-1049, ID 101495/R-1050, ID 101438/R-2003, ID 101697/R-4034, ID 101722/R-4035). Strukturene inneholder i hovedregelen større skjørbrent stein og/eller varmepåvirket stein (mindre hardt brent enn den skjørbrente steinen) samt ofte også noe kull i overflaten. Flere ildsteder er konstruert med kantstein i ytterkant, som som oftest ikke er ildpåvirket i særlig grad. Strukturene er sirkulære mot ovale i formen og gjennomgående fra 0,5 til 4 m i diameter. Ingen av strukturene inneholdt artefakter, med unntak av at det ble funnet et kvartsittavslag like ved et av ildstedene på ID 101366/R-809 og et flintavslag på ID 101519/R-

1049. Noe spredt kokstein eller skjørbrent stein ble observert i området rundt enkelte av ildstedene.

Ildstedene er av likeartete typer. Den skjørbrente steinens store størrelse og karakter tilsier at aktivitetene sannsynligvis ikke fra steinbrukende tid, men peker mer i retning av yngre perioder. Det antas at ildstedene kan representere aktiviteter i jernalder - middelalder, men dateringsrammene kan samtidig være mer vide. Nyere tid kan heller ikke utelukkes. Dateringsmessige forhold er ofte vanskelig å avklare ved en ren overflateregistrering. Se omtalen av koksteinskonsentrasjoner i avsnitt 6.4. samt omtale av snittede koksteinskonsentrasjoner og ildsteder ved setervollen Sørhella i avsnitt 6.17. for samme problematikk.

6.6 Kokegroper

I alt fem kokegroper er funnet på Opplandssiden. To kokegroper (ID 101326-5 og ID 101326-6/R-603) lå i det samme området som de sørsamiske ildstedene og er nærmere undersøkt av KHM i forbindelse med utgravningene her i tidsrommet 03 - 21.07.06, se avsnitt 6.10. Ved denne undersøkelsen ble det bekreftet at det dreier seg om regulære kokegroper, se nærmere beskrivelse i Reitan rapport, samt to foto av den ene kokegropa her, foto nr. 14 og 15. ¹⁴C-datering av en av disse kokegropene avventes pr i dag (se Reitan 2006).

De tre øvrige kokegropene ligger i Grynninglia på østsiden av Grynningen, derav en enkeltliggende (ID 101377/R-812) og to i felt (ID 101380/R-813). Disse er kun registrert.

Samtlige kokegroper fremsto relativt tydelig i overflaten i form av grunne nedgravninger. Gropene ved de samiske ildstedene ble som nevnt snittet. I kokegropene i Grynninglia ble det påvist skjørbrent stein i midtpartiene ved stikk med spade. Selv om gropene var synlige, var de samtidig til dels tildekt av sekundært deponerte masser i form av jord/slam eller sand/grus, spesielt i selve nedgravningene. Gropene var gjennomgående fra 1 til 2 m i diameter.

Kokegropene er høyst sannsynlig relativt sikre bosetningsspor fra jernalderen i magasinområdet. Vanlige kokegroper i seterstrøk og høyfjell er hovedsaklig fra eldre jernalder, men noen er datert til yngre bronsealder og det er også eksempler fra vikingtid (Gustafson 2005). I Gråfjellområdet,

Åmot i Østerdalen, Hedmark er flere kokegroper i snaufjellet datert til mesolitikum (Fretheim 2005, Stene 2006).

Foto nr. 14: Kokegrop R603-V. Firkanta og med svært tett lag av kraftig brente steiner. Mot nordvest. Foto: Gaute Reitan, KHM (fig. 17 i Reitan 2006).

Foto nr. 15: Halvparten av kokegrop R603-V flategravd. Merk at den firkanta utforminga på overflata også gjenspeiles i det grunt nedgravde kullaget. Mot nord. Foto: Gaute Reitan, KHM (fig. 18 i Reitan 2006).

6.7 Fangstgropanlegg

I alt fem fangstgropanlegg for rein og/eller deler av slike anlegg er påvist på Opplandssiden, se eget kart i vedlegg 24. Samtlige groper er jordgravde og ligger i nær tilknytning til innsjøene, og er med kun ett unntak (ID 101696/R-4059) lokalisert innenfor dagens reguleringszone. Tre av anleggene består av flere groper. Anleggene strekker seg over vannene og kan muligens indikere at det ble drevet vannfangst av reinen, i tillegg til fangst i gropene på land. En alternativ tolkning til vannfangst, er at gropene ligger som de gjør fordi reinsflokkene samler seg på de beste krysningspunktene. Her blir det stående mange dyr veldig tett før de legger utpå. Når de har kommet i land går de i gropene, eventuelt ved at de ledes dit av mennesker.

I to områder er det kun enkeltliggende groper. Disse gropene har sammenheng med kjente groper som ligger i bevart terreng overfor innsjøene/reguleringssonen. De tilsynelatende enslige gropene utgjør med andre ord kun en del av større anlegg. De tre anleggene kan også ha inneholdt flere groper enn de som er påvist. Også her kan groper ligge bevart i opprinnelig terreng overfor reguleringssonen og/eller opprinnelige groper i selve reguleringssonen kan være helt eller delvis utradert av vassdragsreguleringen, slik at de ikke lot seg gjenfinne.

Det nordligste fangstgropanlegget (ID 102110/R-604, R-605, R-614, R-616) inneholder i alt fire groper og strekker seg mellom/over den opprinnelige elva mellom Grynningen og gamle Aursjøen, helt i søndre del av dette elveleiet der elva er orientert "øst-vest" og like ved utløpsosen av Grynningen. Av disse ble en grop (R-604) undersøkt av KHM i uke 26; 26.06. – 02.07.06. Den ble ikke helt ferdiggravd grunnet problemer med grunnvannet, som seg sakte men sikkert inn i gropa mens undersøkelsen pågikk (Bergstøl 2007). Se også kart vedlegg 25.

Foto nr.16: Fangstgrop R-605 (nabogropa til den gravde gropa R-604) i ferd med å oversvømmes. Foto: Irene Skauen Sandodden, OFK.

En enkeltliggende fangstgrop (ID 101374/R-811) ligger i Grynninglia, på østsiden av Grynningen. Fangstgropa inngår i et større fangstanlegg i området ved Grynningbekken, hvorav det er kjent bevarte groper i opprinnelig terreng overfor selve reguleringssonen og mellom denne og bilveien. Anlegget fortsetter trolig også ovenfor bilveien og oppover i fjellsiden. Disse gropene er derimot ikke registrert i regi av *Aursjøenprosjektet*.

Et større fangstgroplegg på i alt ni groper (ID 102113/R-1001, R-1002, R-1003, R-1004, R-1005, R-1007, R-1038b, R-1038c, R-1038d) strekker seg over elva som forbinder Grynningen og Gautsjøen, og ved innløpsosen til Grynningen. Av disse ble en grop (R-1005) undersøkt av KHM i samme uke som overnevnte grop., se kart vedlegg 25. Denne gropa viste seg å være svært interessant, da hele den indre trekonstruksjonen var bevart i nedgravningen, se foto nr.17 av gropa før utgravning og foto nr.18 av trekonstruksjonen etter endt utgravning. ¹⁴C-datering av stokkene avventes pr i dag. Denne fangstgropa er helt unik, siden så mye av konstruksjonen var

bevart. Den utgjør et svært viktig referansemateriale for forståelsen av forholdet mellom de murte og gravde gropene (se Bergstøl 2007). Med unntak av prøvematerialet, ble de øvrige trestokkene innsamlet etter endt undersøkelse av Rolf Sørungård, John Olsen og Kristen Bruset, Lesja med tanke på utstilling på Lesja bygdemuseum.

Foto nr.17: Oversiktsbilde av R1005 før utgravning, tatt mot NØ. Det ligger flere fangstgroper ned mot vannet, samt på odden på motsatt side. Foto: Jostein Bergstøl, KHM (fig. 1 i Bergstøl 2007).

Foto nr.18: Fangstgropas bunn med brent halvkløyving. Foto: Jostein Bergstøl, KHM (fig. 5 i Bergstøl 2007).

Et fangstgropanlegg på i alt åtte groper (ID 102114/R-1023, R-1025, R-1033, R-1035, R-1036, R-1037, R-1038a, R-1040) strekker seg over den opprinnelige elva som forbinder Grynningen og Gautsjøen, fra omlag midtre til SV-del av elveleiet. Disse gropene har høyst sannsynlig sammenheng med det overnevnte anlegget, som det ligger et stykke sør for. Da det likevel er en viss avstand mellom disse groprekkene, er de registrert og innført i *Askeladden* som to separate anlegg.

Den siste enkeltliggende fangstgropa (ID 101696/R-4059) ligger på den første brinken like overfor reguleringsgrensen ved Vassenden, i sørenden av Gautsjøen. Gropa inngår i et større fangstanlegg i området sør for innsjøen. I dette området ligger det flere groper i opprinnelig terreng mellom fjellsidene. Anlegget er ikke registrert i regi av *Aursjøenprosjektet*.

I regi av KHM sine undersøkelser ble det i tillegg gravd etter mulige sperregjerder mellom enkelte av gropene. Det ble derimot ikke gjort noen funn, og det var stedvis også problemer med grunnvannet (for nærmere redegjørelse, se Bergstøl 2007).

Som nevnt i avsnitt 4.5. har NINA foretatt kartlegging av fangstgropssystemer både i selve reguleringssonen og overfor denne parallelt med *Aursjøenprosjektet* sitt feltarbeid. Gjennom dette prosjektet er flere og mer sammenhengende anlegg registrert. Dette materialet er ikke innarbeidet i denne rapporten. En egen rapport er under utarbeidelse ved NINA (Jordhøy 2007 under publisering).

6.8 Mulig gravrøys?

Kun en mulig gravrøys (ID 101373/R-819) er registrert på Opplandssiden. Den ligger i en forsenkning i landskapet et lite stykke ovenfor vannkanten og et stykke nord for Grynningbekken, på østsiden av og omlag i midtre del av Grynningen. Det er en steinansamling tolket som en mulig gravrøys under registreringen den 18.07.06, men kun nærmere arkeologiske undersøkelser kan bekrefte/avkrefte denne tolkningen. Se nærmere beskrivelse i *Askeladden*.

En hellekiste ved nordenden av gamle Aursjøen på Møresiden (ID 106154/R-0003) er det eneste sikre gravminnet som er påvist i Aursjømagasinet. Den er tidligere undersøkt av Wencke Slomann ved daværende Universitetets Oldsaksamling i 1951, altså to år før selve reguleringen i 1953 (Slomann 1951). Restene av hellekista ble påvist og er etterundersøkt i regi av *Aursjøenprosjektet* i form av en mindre utgravning (Sandodden I. Skauen 1997, se også Amundsen & Finstad 2006a, 2007).

6.9 Røys

En steinansamling (ID 101730/R-4067), beliggende ved vannkanten i søndre del av en vik ved Vassenden i SSØ-enden av Gautsjøen, ble registrert som en mulig gravrøys den 03.08.06, men er avskrevet som dette etter en oppfølgende utgravning ved KHM 27 - 28.08.06. Det viste seg riktignok å være en røys som høyst sannsynlig er anlagt av mennesker, men den er av nyere dato.

Ingen gjenstander av forhistorisk karakter ble funnet, derimot noen skår av flaskeglass. Helt i bunnen i vestkant av røysa ble noen tynne neverflak innsamlet (Åhrberg E. Schaller 2007).

Foto nr.19: Røysa før utgraving. Fotograf: Espen Finstad, OFK.

6.10 Sørsamisk lokalitet

Feltsesongens største overraskelse var funnet av en lokalitet med et klart sørsamisk uttrykk bestående av i alt fire rekkeildsteder. En av problemstillingene som var skissert i *faglig program* var at en skulle søke etter samiske kulturspor i området, noe det kunne være et potensiale for (Amundsen & Finstad 2006a). Boplassen bekrefter tilstedeværelsen av en samisk befolkning i fjellområdet, og er den eneste kjente av denne karakter i Sør-Norge så langt. Kulturminnet ble funnet den første feltuka på Opplandssiden (uke 25) og ble på grunn av sin sjeldenhet i regionen gjenstand for en grundig arkeologisk undersøkelse ved KHM i tiden 03 – 21.07.06. ST ved avdeling Snåsa var involvert i undersøkelsene, i tillegg til OFK. Lokaliteten fikk mye

oppmerksomhet i media og var mye besøkt i forbindelse med ulike formidlingstiltak i løpet av feltsesongen (Reitan 2006).

Foto nr. 20: Mot den samiske lokaliteten og lokaliteten fra bronsealder. Bildet er tatt mot vest. Personene som skimtes midt i bildet står på lokaliteten. Fotograf: Espen Finstad, OFK

Lokaliteten ligger innenfor en stor flate like sør for elva Geitåa (den neddemte setervollen Geitavollen ligger like nord for elva), på en stor elvevifte/odde på østsiden av elva mellom Grynningen og gamle Aursjøen, og i søndre del av dette elveleiet. Lokaliteten ligger relativt høyt oppe i reguleringssonen/landskapet, og elva Geitåa er en sannsynlig lokaliseringsfaktor., jf. foto nr. 20, se også kart vedlegg 25. Lokaliteten består som nevnt av fire ildsteder på rekke, jrf. Foto 21. Ildstedstypen benevnes *arran* i Nord-Norge, *aernie* i Sør-Norge. Ildstedene er av en type som oftest dateres til vikingtid og første del av middelalder, nærmere bestemt ca 800-1300 e.Kr. Pr dags dato har vi fått resultater fra ^{14}C -datering på et av ildstedene. Resultater er: Cal AD770-980 (Beta – 228140). Ildstedene er alle hellelagte og med en rund stein i den søndre enden. Det er

boassjosteinen. Steinen markerer det stedet hvor den hellige delen av gammen begynner; derfra og inn til boassjoe-uksa, den hellige bakdøra. Dette området er assosiert med mannen. Det er ikke påvist strukturer rundt ildstedene som tyder på at det har stått gammer på stedet. Sannsynligvis har hvert ildsted vært sentralildsteder i hver sin lavvo. Det nederste/vestligste av ildstedene er totalgravd i regi av museets undersøkelse. De to ildstedene i midten ble delvis utgravd ved sjakter lagt i kryss over strukturene. Det siste og øverste/østligste ildstedet ble liggende urørt, med unntak av et uttak av kullprøve. Større flater rundt ildstedene ble flategravd. I tillegg ble to nærliggende kokegropene snittet, se avsnitt 6.6. Kokegropene lå nær ved ildstedene, men det er uvisst om det er en tidsmessig og kulturell sammenheng mellom dem. ¹⁴C-dateringer må først foreligge før en kan si noe nærmere om dette. I tilknytning til strukturene ble det gjort få gjenstandsfunn, men et bryne av skifer, en ten, en skraper, en mulig kniv og et ubestemmelig jernfragment (alle av jern) skal med største sannsynlighet ses i sammenheng med ildstedene (Reitan 2006).

Foto nr.21: Et av ildstedene. Boassjosteinen synes i bakgrunnen. Foto: Espen Finstad, OFK.

Et nærliggende lokalitetsområde fra bronsealder (ID 101336/samme R-nr.) ble likeledes gravd i plan. Et formål med dette var å avklare en eventuell forbindelse mellom disse funnene og de samiske ildstedene. Det ble konkludert at det dreier seg om to atskilte perioder innenfor det samme området. Blant gjenstandsfunnene på denne lokaliteten var det en mengde skår av asbestkeramikk (trolig fra ett og samme kar), flateretusjerte pilspisser i kvartsitt og flint med konveks og rett basis, malesteiner, avslagsmateriale, samt en miniatyrskaftfurekølle. Teknikken og de tidsdiagnostiske gjenstandene tyder på datering av bosetningssporene til bronsealder. Minst tre ulike, utvaskete ildsteder med konsentrasjon av skjørbrente steiner og noe kull kan knyttes til denne fasen, men det ble ikke gjort sikre funn som kan tolkes som rester etter enkle bygninger, selv om det må regnes som sannsynlig at slike har funnets (Reitan 2006).

Etter endt undersøkelse er de to nederste/vestligste ildstedene tatt inn med tanke på utstillinger (ildsted III og IV i Reitan sin rapport). Det ene ildstedet (III) oppbevares på Lesja bygdemuseum, det andre (IV) på KHM, Historisk museum i Oslo. De to øvrige ildstedene ligger fremdeles på stedet (ildsted I og II i Reitan sin rapport). Det vises for øvrig til KHM sin rapport for utfyllende informasjon om boplassen og utgravningen (Reitan 2006).

6.11 Hustuffer

Kun fem strukturer tolket som hustuffer er registrert på Opplandssiden, derav to tuffer på to ulike felt, mens den siste tufta er enkeltliggende.

Av disse er to nærliggende hustuffer i Grynninglia (ID 101370/R-814a) de mest interessante. Grynninglia ligger på østsiden av Grynningen, omlag i midtre del av innsjøen. To rektangulære hustuffer med ildsteder lå like ved hverandre på en flate et lite stykke overfor vannet. En tolkning av tuftene på grunnlag av overflaterregistreringen er at de er av jernalder/middelalder-karakter, men dette er ikke nærmere undersøkt. I tillegg til tids- og ressursmessige årsaker, var det problemer i forhold til en stadig stigende vannstand i området. Funnstedet var synlig ved registreringstidspunktet 06.07.06 grunnet en nedtappet vannstand, se foto nr.22. Ved en fornyet registrering til området med KHM den 18.07.06 hadde vannstanden steget betydelig. Kun øvre del av den øverste hustufta var da synlig over vann, se foto nr.23. Tuftene inngår som en del av et større funnmiljø i nærområdet, derav med gjenstandsfunn og andre kulturminnetyper som kan

dateres innenfor jernalder/middelalder og/eller som har et potensiale for dateringer innenfor disse periodene. Det vises til *Askeladden* for en nærmere beskrivelse.

Foto nr.22: Hilde R. Amundsen og Helge Hole registrerer hustuftene i Grynninglia, foto tatt 06.07.06. Foto: Irene Skauen Sandodden, OFK.

Foto nr.23: Gaute Reitan og Line Grindkåsa, KHM ved "synkende" hustufter ved Grynninglia, foto tatt 18.07.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

De øvrige registrerte hustuftene er av nyere dato og har mest sannsynlig tilknytning til anleggsperioden for vassdragsreguleringen i 1940- og 50-åra. To hustufter fra nyere tid (ID 101479/R-1028) ligger i NØ-del av Gautsjøen, og et stykke S for utløpsosen til elva mellom Gautsjøen og Grynningen. En hustuft (ID 101439/R-2018) ligger i nedkant av en stor merkestein (se avsnitt 6.14.) på østsiden og i midtre del av Gautsjøen, like V for Svartvike. Felles for disse tuftene er at de mellom annet inneholder knust vindusglass, noe som klart viser mot en sen datering.

Det ble i tillegg observert flere nyere tids hustufter av liknende karakter ulike steder i reguleringssonen. Disse ble av tidsmessige grunner ikke nærmere registrert eller kartfestet.

6.12 Båtnaust

I alt seks båtnaust, mest sannsynlig fra historisk tid, er registrert på Opplandssiden. De fleste naustene er relativt små, har rektangulær form og åpningsparti til båt mot vannet. De er bygd av bruddstein/flate steinheller og er tørrmurt. Enkelte av naustene er anlagt inntil høye, relativt loddrette bergknauser som danner fra en til to vegger i tufta. Naustene kan både ha sammenheng med fiske i tilknytning til seterdrifta og også fiske utenom dette. Det var en rik fiskebestand i de tre opprinnelige innsjøene før reguleringen. Det var spesielt mye garnfiske med bruk av båt.

De to nordligste båtnaustene (ID 101321/R-608, ID 101330/R-617) ligger på østsiden av elva mellom Grynningen og gamle Aursjøen, og helt i søndre del av dette elveleiet ved utløpsosen av Grynningen. De ligger vis a vis hverandre på hver side av osen. Naustenes form og karakter tyder på at de er bygd i nyere tid, men de har samtidig en strategisk plassering i forhold til fangstanlegget i dette området (ID 102110). Det er et åpent spørsmål om det kan være en sammenheng naust – fangstgropanlegg? Dersom dette er tilfelle, må i så fall naustene være eldre. Kanskje kan yngre nausttufter i enkelte tilfeller være bygd direkte oppå eldre tufter? Noe bevart treverk innimellom tørrmuren på ID 101321 peker derimot i retning av nyere tid, jrf. Foto 24. Forholdet er ikke nærmere undersøkt, men en bør holde mulighetene åpne for båtnaust fra jernalder – middelalder både i tilknytning til fangst av rein og selvsagt også i forbindelse med fiske og ferdsl på innsjøene i disse periodene.

Et annet båtnaust (ID 101483/R-1017) ligger på NØ-siden av elva som forbinder innsjøene Grynningen og Gautsjøen, og ved innløpsosen til Grynningen. Det ble tatt et prøvestikk i SV-del av tufta og gjort funn av to jernfragmenter, en eller annen form for kramper. Jernfragmentene indikerer en nyere tids datering.

To nærliggende båtnaust (ID 101506/R-1052, ID 101503/R-1053) ligger i NV-enden av Gautsjøen, og et stykke S for utløpsosen til elva mellom Gautsjøen og Grynningen. Det ene naustet (ID 101506) er relativt stort. I tillegg til tufta er selve båtøpptrekket markert i form av to lave og parallelle steinrekker anlagt ut fra tufta og ned mot vannet. Det er rester etter et feste i form av en jernhank og -lenke på innsiden av tørrmuren i tuftas V-del. I området umiddelbart

rundt og like nord for dette naustet er det mye rester etter anleggsvirksomheten for vassdragsreguleringen, mellom annet ulike hustufter, jernskrammel, flaskeskår etc.. Det andre naustet ligger ikke langt S for dette området.

Foto nr.24: Båtnaust ID 101321/R-608. Foto: Espen Finstad, OFK.

Det sørligste registrerte båtnaustet (ID 101759/R-4014) ligger i NV-del av den store vika Fiskeviki/Skjervike, i midtre del mot SV-enden av Gautsjøen. Det er av samme karakter som de øvrige.

6.13 Innhegning, kve?

Et spesielt kulturminne tolket som en mulig innhegning eller kve (ID 101323/R-618) er registrert like overfor den samiske lokaliteten, se avsnitt 6.10. Kulturminnet ligger på en flate like sør for elva Geitåa, på en stor elvevifte/odde på østsiden av elva mellom Grynningen og gamle Aursjøen, og i søndre del av dette elveleiet. Kulturminnet ligger relativt høyt oppe i reguleringssonen/landskapet. Det er en stor rektangulær innhegning eller tuft innrammet av relativt kraftige/brede tørrmurte steinrekker, jrf. foto 25. Indre mål på innhegningen er ca. 70 m N-S x 35 m Ø-V. Det er et sannsynlig inngangsparti i østre del, synlig i form av to opplagte steinkonstruksjoner med åpning mellom. Det kan se ut til at det er anlagt et veifar like utenfor dette partiet, som synes å gå i retning det neddemte seterområdet Geitavollen (ID 101327), som ligger rett på nordsiden av Geitåa. Avgrensningen er mer diffus i vestre del/bredde av innhegningen. En mulig tolkning er at innhegningen har vært et kve for husdyr, og med en sannsynlig sammenheng til nevnte seteranlegg. En annen mulig tolkning er at det kan ha vært et reinkve i tilknytning til den samiske lokaliteten. Flyfotoet fra 1949 viser at området hvor kveet ligger var skogsbevokst i 1949, noe som tyder på at den ikke var i bruk på det tidspunktet, se foto nr.26. Det er ikke observert artefakter i tilknytning til anlegget, med unntak av en tinnknapp av nyere dato som ble funnet med metallsøker i den nederste tredjedelen av kveet i overgangen mellom sekundær overleiret sand og gammel markoverflate (personlig meddelelse Jostein Bergstøl, KHM). Kulturminnet er mest sannsynlig av nyere dato.

Foto nr. 25: Innhegning/kve ID 101323/R-618, tatt fra mulig inngangsparti i øst. Foto: Irene Skauen Sandodden, OFK.

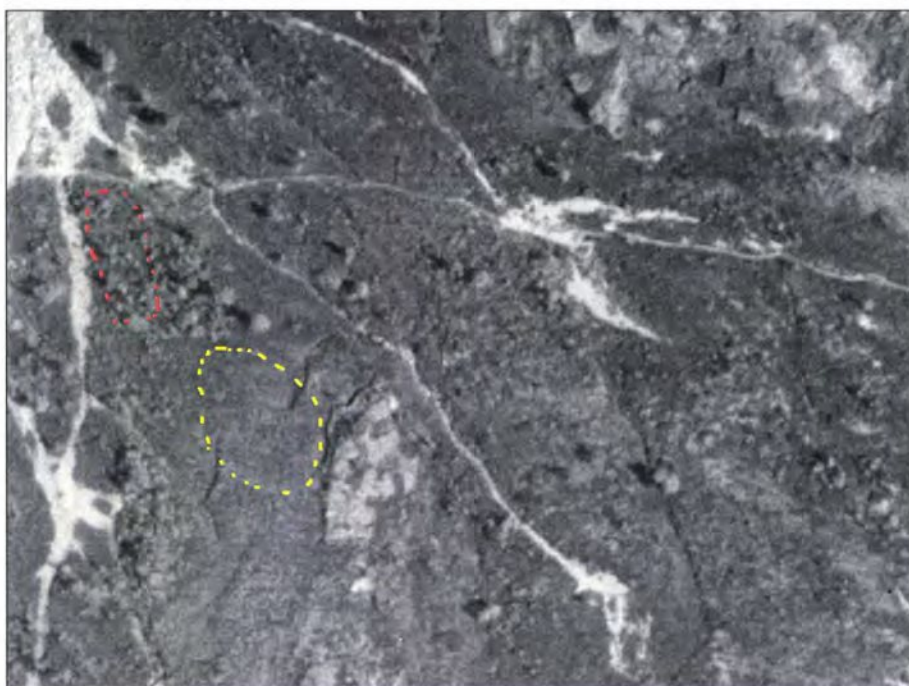

Foto nr.26: Kveet (merket rødt) og den samiske lokaliteten (merket gult) avmerket på flybilde fra 1949. Området hvor kveet er registrert var som en ser av bildet skogbevokst i 1949, noe som tyder på det den ikke var i bruk på det tidspunktet. Kilde flyfoto: TerraTec AS.

6.14 Merkesteiner

I alt to steiner, den ene i form av en naturlig jordfast stein og den andre i form av en tilhugget bautastein, har sannsynligvis begge hatt funksjon som merkesteiner.

Den jordfaste steinen (ID 101382/"Kua") er stor og i hvit kvarts. Steinen benevnes "Kua" lokalt. Den ligger i overgangen mellom laveste regulerte vannstand og høyeste regulerte vannstand i SV-del av Grynningen. Ved høy vannstand (HRV er 856 m.o.h.) er steinen vanligvis halvt synlig og halvt tildekt av vann. Steinen er godt synlig i dagens regulerte landskap, både fra flere kanter og på lang avstand, fordi den er stor og hvit - den nærmest "skinner" i sola. Steinen ble først synlig i sin nåværende form som en følge av prosesser under/etter vassdragsreguleringen, fordi den kunstig høye vannstanden og bølgeslag har medført at opprinnelig mosedekke på steinen er fjernet. Det at den både er halvt synlig og halvt tildekt av vann under HRV, gjør at den fungerer som en form for merkestein for vannstanden. Steinen er i tillegg en merkestein under garnfiske på vannet. Navnet "Kua" og bruken av denne som en merkestein er med andre ord en ny tradisjon som først oppsto etter vassdragsreguleringen i 1953, og som samtidig har oppstått nettopp som en følge av utbyggingen (personlig meddelelse Kjell Løftingsbakken, Lesja).

Bautasteinen (ID 101439/R-2018) står på østsiden av og i midtre del av Gautsjøen, like V for Svartvike. Den er lokalisert like overfor reguleringssonen i dette området. Det er en høy, slank og til dels tilhugget bauta, omlag 1,80 m høy. I nedkant er den støttet opp av flere steiner som ligger som en liten røys rundt. Bautaen er plassert på et høydedrag/berg i terrenget og med vid utsikt utover Gautsjøen. En sannsynlig tolkning er at den har fungert som en merkestein under fisket på innsjøen. Det har ikke lyktes å få nærmere lokal informasjon om intensjonen. Se også avsnitt 6.11. mht. nærliggende hustuft.

6.15 Steinrekke

En spesiell og vanskelig tolkbar steinrekke (ID 101719/R-4053) ligger i en liten vik ved vannkanten i V-NV del av Vassenden. Steinrekka er anlagt fra selve vika opp til et område med bergknauser. Steinrekka er ca. 22 m lang og har form av to parallelle rekker med stein. Avstanden mellom de to rekkene er omlag 1 m. Begge rekkene er anlagt med store naturlige stein. Hver stein i de to rekkene ligger vis a vis hverandre, og danner følgelig et tilnærmet regelmessig mønster (to

og to stein på rekke og rad). Helt ned mot vannet er det i tillegg anlagt tre steinheller i det ellers tomme midtpartiet mellom de to rekkene, muligens som en form for forsterkning? Fra dette partiet ender steinrekka i en liten bergknaus ved vannkanten. På den andre siden av denne knausen er det anlagt en liten tørrmur i selve vannet. En ditto liten tørrmur er anlagt vis a vis i vannet på den andre siden av den lille vika. De to tørrmurene kan tyde på båtøpptrekk. En mulig tolkning er at steinrekka overfor utgjør en forlengelse av dette båtøpptrekket, anlagt for å trekke båten godt opp på land. Anlegget er høyst sannsynlig av nyere dato.

6.16 Felt med tre mulige kullgroper

Et felt med tre mulige kullgroper (ID 87740/R-4098), tidligere registrert av Irene Skauen Sandodden i 2003, ble kontrollregistrert i regi av *Aursjøenprosjektet* den 15.08.06. Feltet ligger i øvre del av en gammel elvevifte ca. 20 meter vest for elva Sletthellåe på østsiden av Gautsjøen. Under kontrollregistreringen ble samtlige groper påvist. Det ble i tillegg søkt etter slagghauger i området rundt, blant annet ved flere små spadestikk i bakken, men uten at slaggg ble funnet. Samtlige groper er relativt små, men samtidig nokså ulike i størrelse og form. Det er påvist kull ved bruk av jordbor i alle gropene. Det er noe usikkert om det virkelig dreier seg om regulære kullgroper for produksjon av kull til jernvinne. Det er ikke registrert jernvinneanlegg og/eller funnet slaggg som indikerer slike anlegg under registreringene i *Aursjømagasinet*.

6.17 Setervollene

Fra nyere tid er spesielt de mange neddemte setervollene interessante, men vi måtte av tidsmessige grunner nedprioritere en nærmere kartlegging av disse. På Opplandssiden ligger de neddemte setervollene Geitavollen (ID 101327/R-620), Gåsbue (ID 101512/R-1041) og Sørhella (ID 101700/R-4085). Samtlige tre setervoller er kun generelt beskrevet og kartfestet i *Askeladden*. Alle setervollene ble overflateregistrert i uke 32 av arkeologene Henriette Aasen OFK og Hulda B. Bernhardt KHM i tillegg til prosjektleder. Det ble ikke påvist sikre forhistoriske eller middelalderske kulturspor under disse registreringene, men det må understrekes at en ren overflatebefaring av denne karakter kun er egnet til å fange opp eventuelle tydelige og entydige strukturer. I tillegg kommer det forhold at opprinnelig overflate på alle setervollene var svært erodert, slik at muligheten er åpen for at eventuelle grunne strukturer,

ildsteder eller lignende kan være helt utvasket. I områdene rundt var det store overlagrete partier med sekundært deponerte masser, bestående av både jord/slam, sand/grus, som er tilført som en følge av vassdragsreguleringen. Det er også større partier hvor rester etter opprinnelig torvdekke er bevart, både innenfor og utenfor vollene. Eventuelle kulturspor kan ligge tildekt under disse massene. Å påvise eventuelle eldre perioder innenfor eller ved historiske seterområder krever mer omfattende arkeologiske undersøkelser enn en ren overflateregistrering, og må også kombineres med pollenanalyser, ¹⁴C-dateringer og andre naturvitenskapelige metoder for å kunne påvise eldre bosetning, beitebruk, slått/eng og eventuelt også spor etter korndyrkning. Enkelte nærliggende funn og kulturminner indikerer imidlertid eldre bruk av selve landskapet rundt setervollene, men det er et åpent spørsmål hvorvidt det er tidsmessig og/eller kulturell sammenheng mellom disse funnene og seteraktivitetene.

*Foto nr.27: Oversiktsbilde over setervollen Gåsbye ID 101512/R-1041.
Foto: Irene Sandodden Skauen, OFK.*

Geitavollen dekker et stort område/flate like nord for elva Geitåa, på en stor elvevifte/odde på østsiden av elva mellom Grynningen og gamle Aursjøen, og ovenfor selve innløpsosen til Aursjøen. Setervollen ligger relativt høyt oppe i reguleringssonen/landskapet. Området ligger omlag 1,5 km sør for Naustvika. Innenfor Geitavollen er det tidligere funnet et nesten helt kleberkar fra førromersk jernalder (ID 101345/R-621). Det ble innlevert av en av de frivillige i prosjektet, som også påviste funnstedet for prosjektleder. I og med at det dreier seg om et løsfunn kan en ikke være sikker på om det er noen direkte sammenheng med kleberkaret og en eventuell tidlig bruk av dette området. Det er en viss mulighet for at karet er fraktet hit i nyere tid. Uansett er kleberkaret interessant på grunn av sin høye alder. Et område med flere ildsteder er registrert helt i SV-del av setervollen (ID 101335/R-622), se nærmere om ildsteder i avsnitt 6.5. På sørsiden av Geitåa ligger den sørsamiske lokaliteten (avsnitt 6.10.), flere lokaliteter fra steinbrukende tid og et mulig innhegning/kve. Sistnevnte kulturminne har muligens en sammenheng med seterdrifta, jfr. avsnitt 6.13. Setervollen Gåsbue dekker et stort område/flate på et høydedrag like nord for elva Merrra, som renner ut på vestsiden av elva som forbinder innsjøene Grynningen og Gautsjøen, og i SV-del av dette elveleiet et stykke N for utløpsosen av Gautsjøen. Setervollen ligger høyt oppe i reguleringssonen, hvorav øvre del av området grenser opp til selve reguleringsgrensa/HRV, se foto nr.27. To områder med ildsteder ligger ikke langt sør for setervollen (ID 101519/R-1049, ID 101495/R-1050). Sørvestre del av et større fangstgropanlegg ender like NV for setervollen (ID 102114). Lenger sørøst for setervollen er det en funnkonsentrasjon med spesielt mange lokaliteter fra steinbrukende tid.

Den neddemte setervollen Sørhella ligger på en stor flate i østre/øvre del av en stor odde N-NV for utløpet av den store elva Sørhellåa i SØ-enden av Gautsjøen. En grusvei går ned til området fra brua der hovedveien på østsiden av Gautsjøen krysser Sørhellåa. Det er mange kulturspor fra steinbrukende tid nedenfor setervollen, i form av både koksteinskonsentrasjoner, ildsteder, spredt kokstein og steinartefakter, definert og inndelt i til sammen 13 ulike lokaliteter under registreringen. Samlet sett er hele denne store flaten/odden å betrakte som et sammenhengende bosetnings- og aktivitetsområde gjennom flere perioder av steinbrukende tid. Muligens inneholder enkelte av lokalitetene også diverse spor etter bruk av området i jernalder og middelalder, men disse periodene er det vanskeligere å bekrefte positivt på grunnlag av de begrensede undersøkelsene som er gjort i regi av prosjektet. Selve setervollen representerer bruk

fra eldre historisk tid og framover. I uke 32, 8 – 9.08.06, ble i alt fire strukturer innenfor fire ulike lokaliteter her snittet ved en utvidet registrering i samarbeid med OFK og KHM (ID 101763/R-4077, ID 101780/R-4078, ID 101709/R-4081, ID 101705/R-4082), se også avsnitt 5.7.

Foto nr.28: Henriette Aasen og Hulda B. Bernhardt undersøker koksteinskonsentrasjoner på Sørhella (ID 101763/R-4077), foto tatt 08.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

To sammenhengende koksteinskonsentrasjoner (ID 101763/R-4077) og en ditto koksteinskonsentrasjon (ID 101780/R-4078) inneholdt kun steinartefakter og kokstein. Det var ikke innblandet materiale av nyere dato i eller ved disse strukturene. Dette kan styrke tolkningen av at denne type koksteinskonsentrasjoner i hovedsak tilhører steinbrukende tid, se avsnittene 6.1. og 6.4. Se foto nr. 29 og 30 av koksteinskonsentrasjon ID 101780/R-4078 før og etter snitting. Se foto nr. 31 av koksteinskonsentrasjoner ID 101763/R-4077 etter snitting. Merk det grunne koksteinslaget i begge strukturene

Foto nr.29: Koksteinskonsentrasjon før snitting på Sørhella (ID 101780/R-4078), foto tatt mot N, den 08.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Foto nr.30: Snitt gjennom koksteinskonsentrasjon på Sørhella (ID 101780/R-4078), foto tatt mot V, den 09.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Foto nr.31: Sjakt/snitt gjennom koksteinskonsentrasjoner på Sørhella (ID 101763/R-4077), foto tatt mot SSV, den 08.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Et ildsted (ID 101709/R-4081) viste seg å være mer sammensatt; i overflaten til strukturen (lag 0) lå et stort stykke av et kleberkar med et boret hull med en rusten rest av en jernhank i. Like ved ble det funnet to jernspiker. Dette materialet er mest sannsynlig av nyere dato. Et enkelt flintavslag ble også funnet i topplaget. Forøvrig en god del skjørbrent stein i overflaten. I utvaskings-/anrikningslaget (lag 1) ble det funnet en splint i flint. I lag 1 var det minimalt med skjørbrent stein. De lå som nevnt i selve overflaten samt i overgangen overflate/utvaskingslag. Det var ingen funn lenger ned i undergrunnen. I V-del av strukturen var det et tydelig nedgravd steinskonet stolpehull. I midten av dette ble det funnet tre glassbiter av nyere dato; 2 stk. fra en flaske, 1 stk. med luftbobler (ikke innsamlet). Det er følgelig et nyere tids inngrep og har ingenting med den opprinnelige strukturen å gjøre. Se foto nr. 32 og nr. 33 av ildstedet før og etter snitting.

Foto nr.32: Ildsted før snitting på Sørhella (ID 101709/R-4081), merk steinskoningen i høyre kant. Foto tatt mot SØ, den 09.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Foto nr.33: Ildsted etter snitting på Sørhella (ID 101709/R-4081), merk steinskonet stolpehull i venstre kant. Foto tatt mot NV, den 09.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Det siste ildstedet (ID 101705/R-4082) var av liknende karakter; i overflaten (lag 0) lå et stort stykke av en kaffekopp i porselen av nyere dato. To kjerner og to fragmenter i kvartsitt ble også funnet i dette topplaget. Forøvrig en god del skjørbrent stein og et kull-lag i overflaten, samt klumper med naturlig jernutfelling. Lenger ned fortsatte kull-laget (lag 1). Det var relativt kompakt og kan tyde på at selve ildstedet er av nyere dato. Samtidig ble det funnet et kvartsittavslag og et fragment i bergkrystall i dette laget. Det var ingen funn lenger ned anrikningslaget/undergrunnen (lag 2). Se foto nr. 34 og nr. 35 av ildstedet før og etter snitting. Merk det kompakte kull-laget like under den skjørbrente steinen i overflaten.

Foto nr.34: Ildsted før snitting på Sørhella (ID 101705/R-4082). Foto tatt mot NV, den 09.08.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

*Foto nr.35: Ildsted etter snitting på Sørhella (ID 101705/R-4082). Merk det kompakte kull-laget. Foto tatt mot V, den 09.08.06.
Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.*

Artefaktene i begge ildstedene er av blandet karakter, både ved funn fra steinbrukende tid og kleber/jernspiker/glass/porselen av nyere dato. Den mest plausible tolkningen er at ildstedene er anlagt i nyere tid, og at steinartefaktene representerer omroting/iblanding av eldre masser fra stedet. Se mer utfyllende beskrivelser i de respektive skjema i *Askeladden*.

Det er tegnet enkle plan- og profiltegninger i felt av tre av de i alt undersøkte strukturene; ID 101780/R-4078, ID 101709/R-4081 og ID 101705/R-4082. Skissene er ikke vedlagt denne rapporten, men de er arkivert i topografisk-arkeologisk arkiv i OFK.

7 Kildekritiske forhold

I dette avsnittet omhandles kildekritiske forhold generelt, og kun det som anses å være de viktigste faktorene. Mer spesifikke kildekritiske forhold er for øvrig omtalt i gjennomgangen av de ulike kulturminnetypene i kapittel 6.

De mange omdannelsesprosessene av landskap, opprinnelig terreng og undergrunn som en følge av vassdragsreguleringen fra 1953, med dertil forutgående anleggsarbeid i 1940- og 50-åra, er en hovedfaktor med hensyn til skade, ødeleggelse og redeponering av kulturminner i reguleringssonen. De over 50 årene med regulering har ytterligere forsterket disse omdannelsesprosessene. Kunstig heving/senking av vannstanden betyr kraftige vannmasser i bevegelse, noe som har medført vekselvis overlaging av sekundært deponerte masser, erosjon og sandflukt som en følge av fjernet vegetasjonsdekke etc. i reguleringssonen og i grensesonene mot terrenget overfor denne. Selve reguleringssonen, der feltarbeidet har funnet sted, er kort sagt et dramatisk endret landskap. Når magasinområdet er tappet opp, ligger hele dette beltet under vann og dagens Aursjøen fremstår i landskapet som en stor, sammenhengende innsjø og ikke som de tre opprinnelige innsjøene med elver, os og eid som utgjorde det naturlige og atskillig mer varierte og spennende landskapet forut for reguleringen. Før det store menneskelige inngrepet har naturlige prosesser som endrete elveløp, stormer med store bølgeslag, flom etc. medført skade og sikkert også ødeleggelse/utradering av flere kulturminner, for eksempel hele eller deler av lokaliteter fra steinbrukende tid som har ligget nær strandsonene og elvebreddene. Selve vassdragsreguleringen er likevel det viktigste aspektet med hensyn til kildekritiske faktorer for de samlede kulturminneverdiene i reguleringssonen, både i forhold til omdannelsesprosesser innenfor det enkelte kulturminne-/område og i forhold til det ukjent antallet kulturminner som helt sikkert har gått helt eller delvis tapt som en følge av inngrepet, se kapittel 10 for en nærmere omtale av disse prosessene. Både under registreringene og utgravningene har både kunstige og naturlige inngrep inngått som en viktig problematikk i tolkningene av de mange kultursporene. Mens arkeologer erfaringsmessig er gode på å tolke naturlige omdannelsesprosesser, er vi mer på "begynnerstadiet" i forhold til å tolke og beskrive mer "tekniske" omdannelsesprosesser som en følge av vassdragsreguleringer, i alle fall på en systematisk og analytisk måte. Et mål med *Aursjøenprosjektet* er nettopp å se nærmere på denne problematikken, se kapittel 10.

Det at ikke alt areal innenfor reguleringssonen ble dekkende registrert, utgjør en annen og viktig kildekritisk faktor. Trolig er et ukjent antall synlige kulturminner oversett fordi det ikke ble gått systematisk manngard. Likeledes kunne en annen metodebruk, spesielt i form av utvidet og mer systematisk prøvestikking og eventuelt også sjakting og bruk av gravemaskin, ha fremskaffet mer materiale og kanskje også materiale av en annen karakter enn det som foreligger i dag. Ressurssituasjonen og tidspresset gjorde dette derimot vanskelig. Prioriteringer og valg er det nærmere redegjort for andre steder i rapporten. Dette gjentas ikke her.

De nederste beltene nær de opprinnelige strandsonene langs Grynningen og Gautsjøen ble som en hovedregel valgt som søkeområder, se avsnitt 5.1. og 5.2. Dette kan helt klart ha medført et noe skjevt og fortegnat bilde av både antall og typer kulturminner, samt deres landskapsmessige beliggenhet. Av de i alt 239 registrerte lokalitetene på Opplandssiden, er det i alt 171 lokaliteter fra steinbrukende tid. Dette utgjør en stor andel. Erfaringsmessig er brorparten av denne type kulturminner nettopp lokalisert nær strandlinjene. I de mange eroderte/utvaskete områdene var det også enkelt å se kokstein og steinartefakter i overflaten. I dette nederste beltet lå lokalitetene tett og registreringene gikk fort, ikke minst fordi prøvestikking kun ble utført i svært begrenset grad. Om en hadde prioritert mer høyere liggende deler av reguleringssonen, er det mulig en hadde påvist flere andre kulturminnetyper enn det som faktisk er blitt registrert. Det tenkes her særlig på strukturer i form av gravminner og hustufter eller jerngjenstander/-fragmenter fra periodene jernalder og middelalder. Det var en viss tendens til at enkelte av områdene med ildsteder og enkeltliggende koksteinskonsentrasjoner lå noe høyere oppe i reguleringssonen enn lokalitetene fra steinbrukende tid. De samme gjaldt ikke minst den samiske lokaliteten og de senere setervollene. Det er samtidig et åpent spørsmål om spesielt graver og hustufter er vanskelige å erkjenne i det til dels "forrevne" landskapet i reguleringssonen, og om ikke jern kan ha rustet vekk etter de mange årene under vann? En burde ha gått mer aktivt inn for å søke etter denne type kulturminner, derav å bekrefte/avkrefte mulige strukturer ved bruk av sjakting, prøveruter etc., men tiden strakk ikke til. En beveger seg også her i grensen mellom registrering og mer regulære utgravninger. Noen begrensede undersøkelser av denne art ble derimot utført.

Bruk av frivillig personell har det vært mange fordeler med og det har i hovedsak fungert meget bra. Spesielt i forhold til overflateregistrering og søk etter kulturminner og kulturspor i

eroderte/utvaskete områder, viste det seg at de frivillige relativt raskt lærte seg å se kokstein og steinartefakter i overflaten. Lokalitetene fra steinbrukende tid var med andre ord de enklest erkjennbare kultursporene, jfr. overstående. Denne delen fungerte derfor meget tilfredsstillende. Overnevnte problematikk med hensyn til andre typer kulturminner, innebærer derimot helt klart et større krav til erfaring i å "skille kultur fra natur" – spesielt i dette vanskelige landskapet. Det antas også at utvidet prøvestikking, kanskje også med mange negative stikk, ville ha vært problematisk for mange av de frivillige. At negative resultater også er viktige resultater, fordrer erfaringsmessig et team med arkeologer med en felles forståelse av denne type arbeid. Av andre ulemper kan nevnes at mye tid har gått med til opplæring, noe som utgjorde en mer eller mindre kontinuerlig prosess for spesielt feltlederne. Det var spesielt problematisk i forhold til konsentrasjon og tid til selve dokumentasjonen av de mange kulturminnene.

8 Søk etter tidligere kjente kulturminner i magasinområdet

Som en del av prosjektets forarbeid ble som nevnt tidligere arkeologiske undersøkelser i magasinområdet gjennomgått og sammenfattet i *faglig program* (Amundsen & Finstad 2006a), samt kartfestet på oversiktskart. Et delmål i feltarbeidet var å søke å gjenfinne og vurdere tilstanden til disse tidligere kjente kulturminnene i reguleringssonen. Dette ble kun utført til en viss grad, og ble nedprioritert av ressursmessige årsaker. Det viste seg å være tidkrevende å prøve å gjenfinne nøyaktig de samme kulturminnene, da både kartgrunnlag og eldre beskrivelser var til dels unøyaktige og mangelfulle. Og sist, men ikke minst har landskapet endret seg betydelig siden disse kulturminnene ble registrert. Dette gjelder spesielt kulturminner som ble dokumentert forut for vassdragsreguleringen i 1953, men også til dels kulturminner som er registrert i eller like overfor reguleringssonen i etterkant av denne. Gjennomgangen av dette materialet avgrenses her til en kort omtale av tidligere kjente lokaliteter fra steinbrukende tid og fangstgroper.

En viktig undersøkelse var et registreringsprosjekt ved Kurt Alterskjær ved Universitetet i Trondheim, DKNVS, Museets arkeologiske avdeling i 1978 (Alterskjær 1978). I alt 17 lokaliteter (C 35861 – C 35876) ble funnet i ulike deler av de tre opprinnelige innsjøene, henholdsvis langs østsiden av gamle Aursjøen, på nes/øyer i området mellom Grynningen og Gautsjøen, langs vestsiden av Gautsjøen samt ved sørøstenden av denne. Det var et arkeologisk forprosjekt etter oppdrag fra NVE, utført fra 6. til 17.juli og fra 7. til 18.september i 1978. Bakgrunnen for

undersøkelsene var en foreløpig utredning i forbindelse med en mulig økt oppdemning i vassdraget. Undersøkelsene tok ikke sikte på en fullstendig kartlegging av de kulturhistoriske verdiene i området, men var rettet mot å gi visse indikasjoner om typer og omfang. Registreringene fant både sted i området mellom daværende HRV og ca. 10 meter opp i terrenget (jamfør det nye planlagte tiltaket) samt innenfor de tidligere reguleringsnivåene. Ved registreringstidspunktet i juli 1978 var de gamle strandlinjene langs Gautsjøen tilgjengelige, mens vannstanden i Grynningen og Aursjøen var 10-15 meter høyere enn opprinnelig normal vannstand. Undersøkelsene ble utført ved systematisk gjennom søking av de utvaskede strandpartiene. I september ble flere områder befart, og det ble tatt noen prøvestikk. I rapporten er de enkelte lokalitetene beskrevet og kartfestet i forhold til beliggenhet og vannstand, øvrig terreng, funnmateriale etc., samt med overslag over lokalitetenes antatte størrelse og skadeomfang i forhold til reguleringen. Skisser/detaljkart over lokalitetenes beliggenhet foreligger i tillegg til avmerkinger på M711-kart.

Ikke langt nord for Aurstrupen på østsiden av gamle Aursjøen på Møresiden ble Alterskjær sin lokalitet I påvist med letthet under en befaring ved Anne Engesveen og prosjektleder den 01.06.06, se foto nr.36. Den viktigste årsaken til at denne lokaliteten var enkel å påvise så mange år senere, var det faktum at dens øvre del fortsatt lå innenfor opprinnelig bevart terreng like overfor reguleringssonen (mens nedre del ligger i øvre del av reguleringssonen og er følgelig berørt). Avtrykk etter flere gamle prøvestikk/-ruter var fortsatt godt synlig. Beskrivelse, kartfesting og planskisse over lokaliteten i Alterkjær sin rapport viste seg også å være temmelig nøyaktig.

Foto nr.36: Anne Engesveen ved Alterskjærs lok. I ved nordenden av gamle Aursjøen den 01.06.06. Foto: Hilde Rigmor Amundsen, OFK.

Under en senere befarung til et område like nord for Geitåa ved Irene Skauen Sandodden og prosjektleder den 23.06.06, prøvde vi å gjenfinne Alterkjærs lokaliteter VII, VI og V, som i følge hans kartavmerkninger skulle ligge i dette området. Vi fortsatte videre til et område litt lenger nord; mellom Geitavollen i sør og Naustvika i nord. Her prøvde vi å gjenfinne Alterkjærs lokalitet IV. Begge områdene ligger på østsiden av elva mellom Grynningen og gamle Aursjøen, og ikke langt fra selve innløpsosen til gamle Aursjøen. I motsetning til for lokalitet I på Møresiden over, viste det seg problematisk å gjenfinne disse lokalitetene. Alle fire skulle ligge i øvre del av reguleringssonen og/eller like i overkant av denne. Ved Alterkjær sine registreringer ble det gjort funn av steinartefakter i dagen på samtlige lokaliteter.

Ingen av lokalitetene ble sikkert gjenfunnet under vår befarung. Sannsynligvis var vi i de rette områdene, men vi fant verken kokstein eller artefakter. En viktig årsak til dette er sannsynligvis at øvre del av reguleringssonen i områdene var kraftig overlagret av sekundært deponerte

grusmasser som en følge av vassdragsreguleringen. I tillegg var det mye større og mindre naturlige stein i området. Trolig har videre omdannelsesprosesser endret overflaten fra Alterkjær sine registreringer i 1978 til vår befaring 28 år senere. De registrerte lokalitetene kan være overlagret og/eller muligens også omrotet og redeponert som en følge av bølgeslag og kunstig heving/senking av vannstanden gjennom alle disse årene.

En generell erfaring som ble gjort under feltarbeidet, var at det ofte syntes litt "tilfeldig" hvorvidt det ble observert kokstein eller artefakter i overflaten på enkelte lokaliteter ved registreringstidspunktet. Dette gjaldt særlig for de lokalitetene som lå i svært omformet terreng, og hvor det i tillegg ble påvist få funn. Det er svært mulig at videre omdannelsesprosesser på og ved disse lokalitetene kan endre forholdene ytterligere, slik at funn ikke lenger er synlig i overflaten i framtiden. Det er mulig det er denne type prosesser som har funnet sted på lokalitetene til Alterkjær. Det var også vanskelig å orientere seg etter kartfestingene og planskissene i Alterkjær sin rapport. Dette kan selvsagt skyldes at vi ikke gjenfant lokalitetene, slik at det i praksis var umulig å kontrollere nøyaktighetsgraden i rapportens beskrivelser i forhold til terrenget. Det skal også bemerkes at vi burde ha skaffet til veie Alterkjær sine fotografier fra registreringen, som sannsynligvis oppbevares ved NTNU, mens kun fotoliste var vedlagt selve rapporten i OFK sitt topografisk-arkeologiske arkiv.

Det ble ikke gjort flere aktive forsøk på å gjenfinne flere av Alterkjær sine lokaliteter, jfr. ressursituasjonen. Derimot er det svært mulig at enkelte av lokalitetene som ble funnet langs Gautsjøen, henholdsvis ved Gåsua, nord for Fiskeviki, ved Sørhellåa og Kråkodden, kan representere nyregistreringer av Alterkjær sine tidligere lokaliteter (se kart i Alterkjær 1978). Samtidig er det mulig at det dreier seg om nyfunnete lokaliteter og/eller kanskje en kombinasjon av begge disse faktorene.

Flere fangstgroper ble registrert og kartfestet av Hans Jordhøy (NVE) i tilknytning til selve vassdragsreguleringen. Han avmerket gropene på et eldre kart fra 1916 i M:1:5000, hvor de gamle strandlinjene fra før reguleringen inngår (originalen oppbevares i LK, kopi er brukt i prosjektet). Materialet inngår i Per Jordhøy sin publikasjon *Snøhettareinen* fra 2001 (Jordhøy 2001). Øystein Mølmen har kartlagt kulturminner langs Aursjøen som en del av sine omfattende

registreringer i mellom annet Dovrefjell. På et kart fra 1983 er fangstgroper (både enkeltvis og i anlegg), boplasser/tufter og steinalderboplasser markert og relatert til både opprinnelige og dagens strandsoner. Kartet benevnes *Oversikt over fangstanlegg, boplasser m.v. i Lesja og tilstøtende fjellområder* og er et utdrag av en omfattende registrering som ble påbegynt i 1947 (top.ark., OFK). Mølmen sine registreringer ved Aursjøen inngår i foreliggende *Fylkesdelplan for Dovrefjellområdet* (Horgen 1998). Under registreringene i 2006 ble flere fangstgroper gjenfunnet i de samme områdene som Hans Jordhøy og Mølmen hadde kartfestet anlegg. Det er mulig at vi gjenfant noen av de samme gropene, men dette ble ikke nærmere gransket. Uansett var de gamle kartfestingene nyttige for å påvise områdene med anlegg.

I tillegg kommer en tilstandsvurdering og beskrivelse av den nevnte hellekista ved nordenden av gamle Aursjøen. Denne omtales ikke nærmere her, da den ligger på Møresiden. Det vises til en kort omtale i avsnitt 6.8. over (samt rapporten: Sandodden I. Skauen 2007).

9 Kulturminner og kulturmiljøer for videre undersøkelser

Både enkeltliggende kulturminner og kulturmiljøer (i betydningen områder med flere kulturminnetyper samlet) er å anse som interessante for videre arkeologiske undersøkelser i Aursjømagasinet. I denne sammenheng er vurderingen avgrenset til Opplandssiden, og kun generelle trekk samt et nærmere utvalg nevnes. Det er ikke enkelt å differensiere mellom de mange kulturminnene, da flere tema, vinklinger og problemstillinger er aktuelle for både videre forskning, forvaltning og formidling. Her vil samtidig den enkelte arkeologs faginteresser spille inn. Det vises også til faglige problemstillinger med en drøfting av disse i *faglig program* (Amundsen & Finstad 2006a). Eventuelle videre undersøkelser vil selvsagt være avhengig av at det er lav vannstand på tidspunktet for undersøkelsene. Feltarbeid må derfor planlegges grundig i forkant, og i dialog med Statkraft/NVE.

Det er mange og varierte spor etter den eldste kulturhistorien langs Aursjøen. Det er pr i dag påvist materiale fra mellommesolitikum til og med yngre bronsealder/førromersk jernalder. Det vises til KHM sin utgravningsrapport fra steinalderundersøkelsene og til sluttrapporten for en mer detaljert gjennomgang (Åhrberg E. Schaller 2007, Amundsen & Finstad 2007), se også avsnitt 6.1. her. Videre undersøkelser innenfor flere av lokalitetene er særs interessante, både i forhold til

å utlede fastere kronologiske rammeverk og for å kunne studere og eventuelt gi nærmere svar på en rekke ulike problemstillinger og mer overordnede kulturhistoriske spørsmål om bosetning og aktiviteter i fjellet i løpet av det store tidsspennet fra ca. 7000 f.Kr. til Kr.f..

Fra periodene jernalder og middelalder er den samiske boplassen som nevnt et unikt kulturminne i regionen så langt. Med flere omliggende lokaliteter fra steinbrukende tid og et fangstgropsystem ikke langt sør for området utgjør plassen også et interessant kulturmiljø. Sannsynligvis skjuler det seg flere kulturspor under overflaten i området. Det er mye overlageringsproblematikk her. De to rekkeildstedene som fremdeles ligger igjen på lokaliteten (se avsnitt 6.10.), bør overvåkes i forhold til at de står i fare for videre skade og ødeleggelse ved framtidig heving/senking av vannstanden. I ettertid av utgravingen ble det fylt på med en del jord og stein i kantene til disse ildstedene for å beskytte dem mot vannmassene. Funnposer er lagt ned under de påfylte massene.

De to hustuftene av antatt jernalder-/middelalderkarakter i Gryningslia er også særs interessante for nærmere undersøkelser. Tuftene inngår som en del av et større funnmiljø i nærområdet, derav med gjenstander og andre kulturminnetyper som kan dateres innenfor jernalder/middelalder eller som har et potensiale for datering innenfor disse tidsrammene. I nærområdet er følgende gjenstander funnet i eksponert/utvasket overflate; et bryne i stein, et fragment av en hestesko i jern og et hestebitt i jern. Et område med kokegrop er et lite stykke vest og sørvest for tuftene. Ikke langt sør for kokegropene igjen ligger en fangstgrop og to områder med ildsteder. Et ditto stort område med ildsteder ligger på et høydedrag et stykke SØ for disse igjen (se ID 101370/R-814a i *Askeladden* for nærmere kildehenvisninger).

Fra nyere tid er setervollene aktuelle for nærmere undersøkelser, både med tanke på organiseringen av ulike seterhus og anlegg i historisk tid og for å søke etter eventuelle eldre spor etter seterdrift i og ved vollene, se for øvrig avsnitt 6.17. De relativt mange hustuftene og andre anleggsspor som veifar og rester etter gjenstander fra anleggsperioden til vassdragsutbyggingen er også et tema som kan tas fatt i.

Det vises for øvrig til sluttrapporten for nærmere redegjørelser og vurderinger av områdets videre kulturhistoriske potensiale (Amundsen & Finstad 2007).

10 Tilstandsanalyse, miljøoppfølgingsprogram og FoU

Oppgaver som skal utføres i prosjektet fremover er utarbeidelse av et miljøoppfølgingsprogram og FoU-arbeid som vil ha sin bakgrunn i en tilstandsanalyse av skadeomfang og bevaringsgrad til de dokumenterte kulturminnene (Finstad 2007 under publisering). En tilstandsvurdering og -beskrivelse av de enkelte kulturminnene har utgjort en integrert del av registreringene og inngår i tilnærmet alle beskrivelsene av de i alt 239 lokalitetene i *Askeladden*, kfr. kapittel 3, se også vedlegg 27 her. Arbeidet har bestått i å dokumentere og beskrive ulike typer omdannelsesprosesser på/ved selve kulturminnene og nærliggende landskap i reguleringssonen. De mest gjennomgående omdannelsesprosessene som en følge av vassdragsreguleringen er:

- erosjon/utvasking av opprinnelig torvdekke/markoverflate, flere steder også av utvaskingslag og til dels anrikningslag.
- overlagring av sekundært deponerte masser i form av jord/slam, sand/grus/stein, ofte i form av en blanding av disse massene.
- omroting med redeponering av masser og derav av funnmateriale grunnet mellom annet kraftige bølgeslag og ikke minst som en følge av kunstig heving/senking av vannstanden.

Et gjennomgående trekk var stor variasjon, både innenfor de enkelte kulturminneområdene og det store landskapet sett under ett fra Grynningen i nord til Gautsjøen i sør i forhold til disse omdannelsesprosessene. For eksempel var det tydelig at flere av prosessene hadde virket sammen innenfor flere av lokalitetene. Andre lokaliteter igjen var i hovedsak preget av en enkelt omdannelsesprosess. For eksempel viste det seg at flere antatt store lokaliteter fra steinbrukende tid i spesielt de store vikene i Gautsjøen var kraftig overlagret av sekundært deponerte sand/grusmasser. Lokaliteter høyt oppe i reguleringssonen var gjennomgående preget av omroting og redeponerte masser som en følge av bølgeslag og kunstig vannstandsheving/senking. For de kulturminnene som ble fulgt opp i form av utgravninger, er tilstanden ytterligere dokumentert og beskrevet av KHM (se Bergstøl 2007, Reitan 2006, Åhrberg E. Schaller 2007). NTNU og NSM har i sin rapport beskrevet tilstand og omdannelsesprosesser under vann i både gamle Aursjøen, Grynningen og Gautsjøen, derav i sonene mellom land og vann (se Falck, Nymoen, Skoglund & Tuddenham 2007). Feltdataene gir grunnlag for å belyse og systematisere hvilke faktorer som påvirker kulturminnene samt i hvilken grad, hvordan og eventuelt hvorfor dette varierer i ulike deler av magasinet. Tilsvarende data fra Møresiden vil integreres i dette

arbeidet (Callanan & Svendsen 2006, Lie R. Orten 2007). Kunstige og naturlige prosesser vil framover virke sammen i en høyst sannsynlig videre forringelse av kulturminnene i reguleringssonen, om ikke avbøtende tiltak settes inn i området.

FoU-oppgavene vil sammenfatte de sider ved *Aursjøenprosjektet 2006* som vil være av overordnet betydning for kulturminneforvaltningen i håndteringen av fremtidige saker vedrørende fornyelser av vassdragskonsesjoner og revisjon av konsesjonsvilkår. Prosjektet vil bidra med viten på et felt der det i dag er lite systematisert kunnskap; hvordan kulturminner bevares i utbygde vassdrag og hvordan kildeverdien best kan sikres. Som en del av forskningsprosjektet er det et mål å utvikle metoder og analysere informasjon om tilstanden til slike kulturminner som så kan brukes av kulturminneforvaltningen i forbindelse med vassdrags sakene. Dette vil bidra til at en får et mer nyansert og helhetlig bilde av bevaringsforhold og tap av kulturminner i utbygde vassdrag. Planene er at miljøoppfølgingsprogram og FoU sammenfattes i en felles rapport ved OFK (Finstad 2007 under publisering).

Aursjøematerialet innehar i tillegg store muligheter for mer tradisjonell kulturhistorisk forskning, både i forhold til perioder, ulike kulturminnetyper, landskapsanalyser med mer. Flere av arkeologene som er involvert i prosjektet har egne forskningsinteresser/-felt i tilknytning til materialet. I tillegg kan annet fagpersonell ha tilsvarende interesser. Det er utarbeidet en liste med oversikt over forskningsinteressene til fagpersonene i prosjektet, synliggjort med navn, institusjonstilknytning og tema. Det bør utarbeides instruks/retningslinjer i tilknytning til dette. I tillegg åpnes det opp for flere fagpersoner og interessefelt utover dette, etter nærmere avtaler. Det er mellom annet ønskelig at studenter og stipendiater tar i bruk materialet i mastergrader og doktorgrader. De rapporter, registre, kataloger etc. som er utarbeidet utgjør samlet sett en god tilrettelegging for videre forskning.

11 Litteraturliste

Publisert litteratur:

Fretheim, S.E. 2005. Mesolittiske kokegroper? I: L. Gustafson, Hebreen, T. og Martens, J. (red.). *De gåtefulle kokegroper: 223-231*. Varia 58. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Gustafson, L. 2005. Kokegroper i utmark. I: L. Gustafson, Hebreen, T. og Martens, J. (red.). *De gåtefulle kokegroper: 207-221*. Varia 58. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Horgen, B.C. 1998 (red.). *Fylkesdelplan Dovrefjellområdet. Fagrapport kulturminne og kulturlandskap*. Lillehammer.

Jordhøy, P. 2001. *Snøhettareinen*. Snøhetta forlag AS.

Stene, K. (red.) 2006. *Årsrapport 2005. Gråfjellprosjektet. Arkeologiske utgravninger i Gråfjellområdet og ved Rena elv, Åmot kommune, Hedmark*. Universitetets kulturhistoriske museer, Oslo.

Upublisert litteratur:

Alterskjær, K. 1978. *Aursjøen, Lesja kommune, Oppland fylke og Nettet kommune, Møre og Romsdal fylke. Arkeologisk forprosjekt 1978, ved Kurt Alterskjær*. Universitetet i Trondheim.DKNVS, Museet. Arkeologisk avdeling. Upublisert rapport i topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Amundsen, H.R. & Finstad, E. 2006a. *Faglig Program Aursjøenprosjektet 2006*, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Amundsen, H.R. & Finstad, E. 2006b. *Feltplan Aursjøenprosjektet 2006*, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Bergstøl, J. 2007. *Rapport fra arkeologisk utgraving av fangstgroper ved Aursjøen: R 604 (ID 102110), R 1005 (ID 102113-4), Aursjøen/Dalsida statsallmenning 156/1, Lesja, Oppland.*

Kulturhistorisk museum, fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Callanan, M. & Svendsen, F. 2006. *Rapport Aursjøenprosjektet 2006. Boplasser/fangstanlegg fra mesolitikum til nyere tid, Nesset (Statsallmenning), Møre og Romsdal.* Vitenskapsmuseet/Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

Falck, T., Nymo, P., Skoglund, F. & Tuddenham, D. 2007. *Rapport. Undervannsarkeologisk undersøkelse i Aursjømagasinet juni 2006. Nesset kommune, Møre og Romsdal fylke og Lesja kommune, Oppland fylke.* NTNU, Trondheim og Norsk Sjøfartsmuseum, Oslo.

Finstad, E. 2006a. *Prosjektbeskrivelse Aursjøenprosjektet 2006*, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Finstad, E. 2006b. *Informasjons- og formidlingsplan Aursjøenprosjektet 2006*, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Finstad, E. 2007. *Prosjektbeskrivelse for dokumentasjonsfilm. Dovrefjell og Aursjøen. Ett fjellområde – to folk?*, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Reitan, G. 2006. *Rapport fra arkeologisk utgraving. Boplassfunn: samiske ildsteder fra vikingtid/middelalder og boplasser fra bronsealder. Aursjøen (Dalsida statsallm., gbnr. 156/1, Lesja kommune, Oppland.* Kulturhistorisk museum, fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Resi H. Gjøstein 1991. *Rapport fra registrering av steinalderlokalitet i grustak i strandområdet på sørsiden av Vassenden ved Aursjøen (Gautsjøen), Dalsida statsallmenning gnr 156/bnr 1, Lesja kommune, Oppland fylke 31.aug. – 3.sept.1991.* Upublisert rapport i topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Resi H. Gjøstein 1992. *Rapport fra arkeologisk undersøkelse av koksteinskonsentrasjon i neddemningssonen i strandområdet på sørsiden av Vassenden ved Aursjøen (Gautsjøen), Dalsida statsallmenning gnr 156/bnr 1, Lesja kommune, Oppland fylke 2. – 5. juni 1992.* Upublisert rapport i topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Sandodden I. Skauen 2007. *Aursjøenprosjektet 2006. Delrapport fra arkeologisk utgraving. Utgraving av hellekiste – ID 106154 (reg nr. R-0003, lok. 281, lok. 42 Nettet), Aursjøen, Nesset, Møre og Romsdal.*

Slomann, W. 1951. *Rapport om undersøkelse av hellekiste ved Aursjøen.* Upublisert rapport i topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Åhrberg E. Schaller 2007. *Rapport arkeologisk utgravning Aursjøprosjektet. Boplasser og lokaliteter fra steinbrukende tid. Dalsida statsallmenning gnr/bnr 156/1, Lesja k., Oppland.* Kulturhistorisk museum, fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Under publisering:

Amundsen, H.R. & Finstad, E. 2007. *Sluttrapport Aursjøenprosjektet 2006*, Kulturhistorisk rapport nr. 2007 - 3, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Finstad, E. 2007. *Miljøoppfølging og FoU-utredning Aursjøenprosjektet 2006*, Kulturhistorisk rapport nr. 2007 - 4, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Finstad, E. (red.) 2007. *Samlet oversikt over ¹⁴C-dateringene fra Aursjøenprosjektet 2006*, Kulturhistorisk rapport nr. 2007 - 5, Oppland fylkeskommune, Lillehammer.

Jordhøy, P. 2007. *Nyregistrering av fangstgroper i reguleringssonen i Aursjømagasinet.* Under publisering v. Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), Trondheim.

Lie R. Orten 2007. *Arkeologisk registreringsrapport Aursjøenprosjektet 2006.* Aursjøen, Nesset kommune, Under publisering v. Møre og Romsdal fylke, Molde.

12. Oversikt over vedlegg

1. Faglig deltakelse i felt Aursjøenprosjektet 2006
2. Frivillig deltakelse i felt i Lesja, Oppland fylke
3. Tabell - registrerte og utgravde objekter/lokaliteter i Lesja, Oppland fylke med IDnr. Askeladden og løpenr. (R-nr.)
4. Tabell – nærmere undersøkte objekter/lokaliteter i Lesja, Oppland fylke v. KHM, Aursjøenprosjektet 2006
5. Tabell – utvidet registrering av objekter/lokaliteter i Lesja, Oppland fylke i regi av OFK/KHM, Aursjøenprosjektet 2006
6. Oversiktskart med inndeling av åtte prioriterte delområder for undersøkelser i Aursjømagasinet
7. Oversiktskart over kjente kulturminner før undersøkelsene, på grunnlag av et gammelt kart fra før reguleringen
8. Oversiktskart over kjente kulturminner før undersøkelsene, på grunnlag av et nytt kart fra etter reguleringen
9. Oversiktskart over samtlige registreringer i Aursjømagasinet i 2006

Oversiktskart over registreringene i Lesja, Oppland;

10. og 11. Delområde 4; kulturminner med IDnr og R-nr – vanlig kart og ortofoto
12. og 13. Delområde 5; kulturminner med IDnr og R-nr – vanlig kart og ortofoto
14. og 15. Delområde 6; kulturminner med IDnr og R-nr – vanlig kart og ortofoto
- 16 og 17. Delområde 7; kulturminner med IDnr og R-nr – vanlig kart og ortofoto
18. Oversiktskart over registrerte kulturminner i delområde 8
- 19 og 20. Delområde 8 vestre del; kulturminner med IDnr og R-nr – vanlig kart og ortofoto
- 21 og 22. Delområde 8 østre del; kulturminner med IDnr og R-nr – vanlig kart og ortofoto
23. og 24. Temakart lokaliteter steinbrukende tid og Temakart fangstgroper
25. Oversiktskart over kulturminner nærmere undersøkt av KHM ved Grynningen
26. Oversiktskart over kulturminner nærmere undersøkt av KHM ved Gautsjøen
27. Beskrivelse av de 239 lokalitetene i Askeladden (kun et utdrag av hovedskjemaet i databasen)
28. Liste med C-nr fra KHM over materiale fra samtlige registrerte/utgravde lokaliteter og i innleverte funn fra privatpersoner fra steinbrukende tid
29. Oversiktskart over funnsteder/løsfunn

VEDLEGG

Detaljer om vedleggene:

Vedleggene 7 og 8 har et gammelt kart fra før reguleringen som bakgrunn. Det er unøyaktigheter i kartene og mange steder blir derfor plottet av kulturminner forskjøvet og noe unøyaktig.

Vedleggene 10, 12, 14, 16, 19, 21, 23, 24, 25, 26 og 29 har også gamle kart som bakgrunn. Også her vil det være unøyaktigheter på plassering.

Vedleggene 11 og 13 har flyfoto fra Terratec som bakgrunn, jf. kapittel 5.10

Vedleggene 15, 1, 18, 20 og 22 har flybilder tatt av Per Jordhøy som bakgrunn.

All digitalisering og kartfremstilling ved Anne Engesveen i Oppland fylkeskommune.

Vedlegg 27 er utskrift av beskrivelsen fra databasen askeladden. Sortert etter stigende ID nr og ikke sortert etter delområde.

Vedlegg 28: Gjengitt fra Åhrberg E. Schaller 2007.